

PEDAGOGIKA  
ARHIIVIMUSEUM  
FOND K 43183

Kaustas on 63 lk + 612 ja tükellist  
65 lk



K O O L I E E L N E      K A S V A T U S

K O D A N L I K U S      E E S T I S

H. K U R M

Pedagoogiliste teaduste  
kandidaat

PEDAGOOGIKA  
ARHIIVMUSEUM  
FOND K 43183

T a r t u, 1960



## K O O L I E E L N E   K A S V A T U S   K O D A N - L I K U S   E E S T I S

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on anda esmakordne ülevaade koolieelsest kasvatuses kodanlikus Eestis, peamiselt organiseeritud koolieelsest kasvatuses. Kodanliku Eesti pedagoogika ajaloolased ja praegu nende mõtteosalised ajaloolased-emigrandid imperialistlikes riikides on püüdnud näidata seda väga soodsana, moonutades rängalt tegelikkust. Toetudes arhiivi materjalidele, ajakirjades ja ajalehtedes ilmunud teadetele ning kasutades ära tookord lasteaedades töötanud kasvatajate ning koolinõunikkude andmed, on püütud anda ülevaade a)lasteaedade b)lastemängumurude c)lastekodude kohta. Uurimistöö teostamist raskendas andmete nappus lasteaedade ning lastemängumurude osas. Osa lasteaedade kohta, mis asusid vabrikute juures (näit. Sindi lasteaed), on andmed hävinenud. Äärmiselt napid on andmed kasvatustöö kohta, mida koolieelsete kasvatusasutustes teostati. Kõik see raskendas täieliku ülevaate saamist.

### I. K O O L I E E L N E   K A S V A T U S   E E S T I S   K U N I   1917.   A A S T A N I

Koolieelsele kasvatuses tsaari-Venemaal ei pööratud niimetamisväärset tähelepanu. Tsaarivalitsus jättis selle ala täielikult eraalgatuse ja nn. seltskondliku heategevuse hoolde. Selle tagajärjel tegutses kogu Venemaal 1917.aastal ai-



nult 285 koolieelset asutust, nendest valdav enamus, nimelt 250 maksulised, mis olid kättesaadavad põhiliselt ainult jõukate vanemate lasel. Ka Eestis oli lasteaedu väga vähe. Nende ülalpidajateks olid Eestis 19.saj. mitmesugused usuühingud, (näit. Diakonisside Selts, Saksa Evangeeliumi Selts) eraseltsid ja sajandi lõpul majanduslikud ettevõtted (Sindi kahevabrik, mõningad mõisad).

Üks vanimaid lasteaedu asutati aastal 1860 diakonisside seltsi poolt Tallinnas 6-10-aastastele lastele. Lasteaed oli tasuline, õppemaks aastas 10 rubla. Lapsi oli asutuses 75-120. Kuna asutuse ülalpidajaiks olid diakonissid, siis kogu kasvatustöö aluseks oli usk. Lastele õpetati piiblilugu, katekismust ja vaimulikke laule. Lugemaõppimine oli sunduslik 6.eluaastast alates, harjutati ilukirja ja kogu grupiga komando järele kirjutamist. Erilist rõhku pandi keelte õpetamisele. Nii töötati vanemas rühmas talve jooksul läbi *"Русская Речь"* ja "Deutsches Lehrbuch". Käsitöö õpetamine oli aukohal. Kooti salle ja sukke, heegeldati.

Nn. "vaba mängu ajal", mindi õue jalutama, mängiti ka laulumänge. "Komando" järele toimus igasugune tegevus, näit. kätepesemine, söömine jne. Pärast lõunasööki oli puhketund, suuremad panid käed lauale pea alla ja olid vaiksed, väiksemad said padja ja lamasid saalis trepiastmestikul (midagi miniatüürse laululava taolist).

1865.a. asutas Saksa Evangeeliumi Selts Roosikrantsi tänavasse nn. "lastehoiu". "Lastehoid" oli tasuline. Tasu oli 8 kuldrubla kuus. Tööaeg kestis kella 8-17. Lapsi oli asutuses 80-100, vanusega 5-8 aastani. Ka selles lasteaias jälgiti



"kristlikke põhilauseid ja eesmärke". Lapsed pidid siingi pähe õppima piiblisalme ja kirikulaule. Ka lugema ja kirjutama õpetati ning käsitööd tehti.

1880.a. organiseeriti Pärnus pastor J.Brasche poolt "Väikelaste Hoiu Selts" 3-10-aastastele lastele, töötas 60-lapsega. Töö kulges siin samuti nagu eelpool mainitutes. Sajandi lõpul hakkasid mõningad mõisnikud, selleks et maksimaalselt ära kasutada naistööjõudu suuremate mõisade juurde organiseerima nn. "mängukoole" (Koigi mõisas jt.).

Sindi kalevivabriku valitsus organiseeris samadel motiividel 1894.a. tööliste lastele lasteaia.<sup>1</sup>

Kõik ülalnimetatud lasteaiaid olid peamiselt sakslaste poolt organiseeritud ja ulatuslikumat levikut nad ei leidnud.

Esimeste eesti lasteaedade kohta on andmed käesoleva sajandi algusest. 1905.a. avati nn. Lasteaia Seltsi lasteaed Tartus. Lapsi sellesse lasteaeda võeti 3.-8.-eluaastani, tasu lapse eest oli 1-3 kopikat päevas. Esimestest päevadest alates oli lasteaias 170 last. Lapsed jagati siin igal hommikul nn. parvedesse, kusjuures iga parv sai värvipaelakesega rahakese kaela, et ühise mängu puhul neid oleks jälle kerge teineteisest eraldada. Tartu lasteaia Seltsi lasteaias pöörati samuti tähelepanu "kristliku meelsuse kasvatamisele". Tartu pastorid käisid kordamööda lasteaias jumalateenistusi pidamas. Ka üliõpilased olid sagedasti lasteaeda külastamas,

---

<sup>1</sup> Elli Järvekülg. Lasteaiaid ja -päevakodud Eestis, Eesti Kool 1940, nr.4, lk.229-233



organiseerides ringmänge ja poistega sõjalist "utsinat". Pälvib märkimist, et ülalnimetatud lasteaed on üks neist vähestest, mis pidevalt tegutsedes jätkab töötamist praeguse ni Tartu III lasteaia nime all Jaama tänaval.

1911.aastal asutati Tallinna Eesti Haridusseltsi poolt 60-70 lapsele eesti lasteaed Roosikrantsi tänavasse. Lasteaia avamiseks anti luba tingimusel, et lastele õpetataks vene keelt.<sup>1</sup>

Uute lasteaedade asutamisest möödunud sajandi lõpul ja käesoleval algul, iseloomustavad järgmised andmed:

|                       |      |          |    |             |    |
|-----------------------|------|----------|----|-------------|----|
| 1873-1890.a. linnades | - 4, | alevites | 1, | maakohtades | -  |
| 1891-1905.a.          | ""   | 2,       | "" | 2,          | "" |
| 1906-1916.a.          | ""   | 1,       | "" | 1,          | 2  |
| 1917                  | ""   | 1,       | "" | -           | -  |
| 1918-1920.a.          | ""   | 11,      | "" | 4,          | 2  |

Seega oli olemasolevate lasteaedade arv väike (kokku 18), nende juurdekasv tühine. Olemasolevad lasteaiad teenendasid peamiselt kodanlust, kuna kõik nad olid maksulised. Töölislapsi oli Sindi lasteaias ja üksikuid ka teistes lasteaedades, kuhu neid tasuta võeti.

Tolleaegsete lasteaedade tegevuse sisu kohta on andmed väga napid. Nii on andmeid selle kohta, et Lasteaia Seltsi lasteaias Tartus, kasutati Fröbeli süsteemi. Peamiseks tegevuseks oli mäng, käsitöö, lugemine, kirjutamine, religioos-

---

<sup>1</sup> Elli Järvekülg. Lasteaiad ja -päevakodud Eestis, Eesti kool 1940, nr.4, lk.229-233

<sup>2</sup> Hendrik Anso. Koolieelne vaba haridustöö. Eesti Maa Rahvas. Kultuur. Tartu, 1926, lk.1013



sete vaadete omandamine. Seda tööd juhtisid kasvatajad, kes ei olnud selleks sageli küllaldaselt ettevalmistatud.

Lasteaedade kasvatajate ettevalmistuseks tegi teatavat tööd saksa keelne nn. "väikelaste õpetajate kool", mis alustas oma tegevust 1863.aastal ja töötas kuni 1917.aastani. Viimase õppeplaanis oli väikelapse õpetamise metoodika, tervishoid, võimlemine, praktilised harjutused lasteaias, kodumajapidamine ja teised praktilised tööd. Päeval töötasid õpilased lasteaias vanema lasteaedniku juhtimisel, õhtul peeti loenguid<sup>1</sup>.

Saksakeelsena ja -meelsena töötas ka 1870.a. Käru mõisas nn. "Saksa lasteaednike seminar". Seminari organiseerija, sakslanna Stackelberg, kes ise oli Saksamaal tutvunud Fr.Fröbeli lasteaia pedagoogikaga, töötas oma kasvandikega tema süsteemi alusel.

Esimestele eesti lasteaedadele kasvatajate ettevalmistamine algas Tartu Lasteaia Seltsi poolt. Viimase juhtimisel toimusid aastased kursused, kus kümmekond noort tütarlast sai teoreetilist ja praktilist ettevalmistust sellel alal. Kursused töötasid kuni esimese imperialistliku sõja puhkemiseni, millal osavõtt muutus väheseks ja selts lõpetas oma tegevuse lasteaednike ettevalmistajana<sup>2</sup>.

Ei tsaarivalitsus, ei võimule tunglev kodanlus tunnud huvi koolieelse kasvatuse korraldamise vastu. Kodanlus oma

---

<sup>1</sup> Eesti Kool 1940, nr.2, lk.230

<sup>2</sup> Sealsamas, lk.232



majandusliku kindlustatuse tõttu võis palgata oma lastele hoidjaid, paigutada oma lapsed vähestesse olemasolevatesse lasteaedadesse, või jätta nad koju ema hoolde, sest kodanlikes perekondades naine ei töötanud väljaspool kodu. Seetõttu ei olnud nad ka huvitatud koolieelse kasvatuse küsimuse lahendamisest, uute lasteaedade asutamisest.

Hoopis erinev oli lugu töölisperekondades. Neis oli naine sunnitud koos mehega minema tööle ja jätma lapsed sageli täiesti järelvalveta ning vajaliku hoolitsuseta. Selle tulemuseks olid hulgalised õnnetused lastega, nende vaimne ja füüsiline alaareng. On seetõttu arusaadav, et nii maa- kui ka linna töölisperekonnad olid oluliselt huvitatud koolieelse kasvatuse korraldusest. Kommunistlik Partei võideldes uuetüübilise ja uuesuunalise kasvatuse eest rõhutas õigustatult koolieelsete lasteasutuste organiseerimise vajadust. Nii võeti juba 1903.a. WDP kongressil vastu seisukoht, et tuleb teostada "kõigi tehaste, vabrikute ja teiste ettevõtete juures, kus töötavad naised, söimede loomine imikute ja väikelaste jaoks". Partei omavalitsusprogrammi lõplikus redaktsioonis oli samuti nõue "Võimalikult suure arvu maksuta lastesõimede ja lasteaedade organiseerimine eelkooliealistele lastele. Varjupaigad kodutuile lastele ja koolid mittenormaalsetele, kurtidele ja pimedatele lastele".

Need bolševike partei seisukohad kajastusid ka eesti kommunistide tegevuses ja olid aluseks nende hariduspoliitilises võitluses koolieelse kasvatuse ees. Teisel eesti maa-  
tameeste konverentsil, mis 13.-15.aug. 1917.a. Tallinnas koos  
oli ja mis esindas enami kui 40 000 maatöölisi ja vähese



maaga talupoega võttis konverents vastu otsuse: "Vähemate laste tarvis tuleb lasteaiad, mängukoolid ja -kohad sisse seada". Peale Oktoobrirevolutsiooni alustatigi koolieelsete asutuste loomist. Nii näit. eraldas Tartu TSN Täitevkomitee 1917.a. detsembris 10 000 rubla lastekodu asutamiseks, kus pidi olema lastesõim, lasteaed, ettevalmistuskool ja laste klubi. Töötajate lapsed pidid seal tasuta toitu ja kasvatust saama. Narvas asuti laste klubi ja laste raamatukogu organiseerimisele. Tallinnas avati emade ja laste nõuandla. Algas hoogne töö koolieelsete asutuste loomiseks. Veelgi ulatuslikumaid perspektiive selleks tööks, eriti maal, nägi ette 5.-6.jaan. 1918.a. Tallinnas toimunud "Eesti töörahva põllumajanduse konverents", kus võeti vastu resolutsioon "Mõisa lossisid ja parkisid peab selleks ära tarvitama, et seal lasteaiadasid sisse seada, kus lapsi maast-madalast ühiselu ja ühistunde mõttes kasvatatakse".

Edukalt alanud ülesehitustöö koolieelsete kasvatusasutuste loomisel katkestas kodusõda ja imperialistide toetusel kodanluse võimulepääs Eestis.



## II. KOOLIEELNE KASVATUS KODANLIK-NATSIONALISTLIKU

### DIKTATUURI PERIOODIL EESTIS (1920-1940)

#### 1. Lasteaiad

##### a) Juriidiline ja majanduslik baas

Kodanlik-natsionalistliku diktatuuri perioodil ei osutatud nimetamisväärsset tähelepanu lasteaedadele. Nad ei kuulunud kasvatussüsteemi lahutamatuks tervikuks, nagu see oli näit. Nõukogude Liidus. Seadusandlus lasteaedade kohta oli härmiselt puudulik. Enamus lasteaedu töötas edasi endiste tsaariaegsete seaduste alusel<sup>1</sup>. Lasteaedade ja lastemängumurude, samuti ka lastekodudega tegelesid nn. laste hoolekannet teostavad organisatsioonid, sihtasutused "Eesti Lastekaitse", "Eesti Lastekaitse Ühingud", "Eesti Lastesõprade Ühingud", "Eesti Punane Rist" ja mõned väiksemad seltsid. Viimased tegutsesid hoolekande seaduse § 73 põhjal. Alles aastal 1928 avaldati esimene lasteaedade tööd käsitlev määrus, mis puudutas peamiselt vabrikute ja tehaste juurde asutatavaid lastesõimi ja lasteaedu. Viimase põhjal nähti ette, et "vabrikute ja tehaste juures asuvad lastesõimed ja lasteaiad seatakse sisse ettevõtja poolt töö hoolekandeministeeriumi poolt määratud tähtajaks, kui nende avamiseks hoolekande nõukogu ettepanekuga esinenud ja kaubustööstusminister nõusoleku annud"<sup>2</sup>. Lasteaedade ülalpidajaiks jäid põhiliselt eraasutused ja eraisikud, linna- või

---

<sup>1</sup> Riigi Teataja nr. 61/62, 1919, 6.sept.

<sup>2</sup> Riigi Teataja nr. 89, 1928, art. 537, lk. 1006



maakonnaavalitsused ja minimaalne osa oli kodanliku riigi algperioodil riigiasutuste poolt ülalpeetavad. Nii näit. 1920.a. oli 21 lasteaeda ja 14 lastekodu, neist peeti

- 1) riigiasutuste poolt ülal 1 ehk 3% nende üldarvust
- 2) linna- või maakonnaavalitsuste poolt 13 asutust ehk 37 % nende üldarvust
- 3) eraasutuste ning eraisikute poolt 14 asutust ehk 60% nende üldarvust<sup>1</sup>.

1923.aastal töötas 43 lasteaeda ja sel puhul pidas neist ülal riik 1 (ehk 2%), linna- ja maakonnaavalitsused 16 (ehk 34%); eraasutused 22 (ehk 47%) ja eraisikud 8 (ehk 17%)<sup>2</sup>.

Järgnevatel aastatel lasteaedade ülalpidajatest annab ülevaate tabel nr.1.

Nagu ~~ülalpeetatud~~ tabelist nr.1 nähtub oli lasteaedade valdava enamuse ülalpidajaiks mitmesugused seltsid, küll perenaiste seltsid, haridusseltsid, lastekaitse ühingud, naisseltsid, naiskodukaitse jne. (vaata lisa nr.1). Viimastel kodanlik-natsionalistliku diktatuuri aastatel seltside osa lasteaedade ülevalpidajaina pidevalt kasvas, nii oli 1934/1935.aastal seltside ülalpidamisel 53,7%, 1935/36.a. 55,1%, 1936/37.a. 57,1%, 1937/38.a. 57,7% lasteaedadest, omavalitsuste ülalpidada oli 23-24% ja eraisikutest lasteaedade ülalpidajate arv kõikus 17-20% vahel<sup>3</sup>. Riigi osa lasteaedade ülalpidajana langes nullile.

---

<sup>1</sup> Eesti Maa Rahvas. Kultuur, lk.1013

<sup>2</sup> Sealsamas

<sup>3</sup> Eesti Statistika 1939, nr.210 lk.251



T a b e l nr.1

Lasteaedade ülalpidajad

| Õppeaasta | Laste-<br>aedu<br>kokku | Oma-<br>valit-<br>sus | Selts | Era-<br>isik | Märkusi                             |
|-----------|-------------------------|-----------------------|-------|--------------|-------------------------------------|
| 1923/1924 | 34                      | 12                    | 12    | 8            |                                     |
| 1924/1925 | 41                      | 13                    | 15    | 12           | 1 lasteaia kohta<br>andmed puuduvad |
| 1925/1926 | 41                      | 14                    | 12    | 13           | 2 lasteaia kohta<br>andmed puuduvad |
| 1926/1927 | 45                      | 15                    | 16    | 14           |                                     |
| 1927/1928 | 49                      | 15                    | 17    | 17           |                                     |
| 1928/1929 | 51                      | 15                    | 20    | 15           | 1 lasteaia kohta<br>andmed puuduvad |
| 1929/1930 | 52                      | 17                    | 25    | 10           |                                     |
| 1930/1931 | 55                      | 17                    | 25    | 12           | 1 lasteaia kohta<br>andmed puuduvad |
| 1931/1932 | 54                      | 18                    | 27    | 9            | - " -                               |
| 1932/1933 | 59                      | 18                    | 29    | 12           | 2 lasteaia kohta<br>andmed puuduvad |
| 1933/1934 | 62                      | 16                    | 34    | 12           |                                     |
| 1934/1935 | 67                      | 16                    | 36    | 15           |                                     |
| 1935/1936 | 69                      | 17                    | 38    | 14           |                                     |
| 1936/1937 | 77                      | 18                    | 44    | 15           |                                     |
| 1937/1938 | 78                      | 19                    | 45    | 14           | 1                                   |

<sup>1</sup> Tabel koostati "Eesti arvudes" 1920-1935, lk.282, Eesti Statistika 1939, nr.210(5) lk.253 alusel



Kui analüüsida lasteaedade majanduskulusid, siis koosnes see lasteaedade ülalpidajate juurdemaksudest, kõrvalt saadud toetustest ja lastevanemate poolt makstud nn. õppe- maksudest. Omavalitsuste poolt ülalpeetavad lasteaiad katsid oma kulud peaaegu täiesti omavalitsuse summadest, seltsid maksid omalt poolt juurde umbes poole, kuna eraisikute poolt ülalpeetavad lasteaiad tasakaalustasid kõik oma väljaminekud peaaegu eranditult kõrvalt saadud summadega, s.o. lastevanemalt saadud tasuga<sup>1</sup>.

Nii näit. 1937/1938.a. katsid lasteaedade ülalpidajad:

| Ülalpidaja  | Ülalpidajalt saadud | Saadud kõrvalt |
|-------------|---------------------|----------------|
| Omavalitsus | 94,1%               | 5,9%           |
| Selts       | 55,2%               | 44,8%          |
| Eraisik     | 4,1%                | 95,9%          |

Lasteaedade ülalpidamiskulud on märgatavalt erinevad, nii näit. 1 lasteaia ülalpidamine 1937/38.a. maksis

|                              |       |   |
|------------------------------|-------|---|
| a) omavalitsusele aastas kr. | 7.228 |   |
| b) seltsile                  | 1.928 |   |
| c) eraisikule                | 874   | 2 |

Nagu esitatud arvudest nähtub, olid eraisiku kulud lasteaia ülalpidamisel ca 9 korda väiksemad omavalitsuse kulu- dest. Seletub see sellega, et eraisikute lasteaiad olid suhteliselt väikesed, peeti neid tavalistes korterites ja varustatud õppevahenditega olid nad halvemini kui omavalitsuste

---

<sup>1</sup> Eesti Statistika 1939, nr.210 (5) lk. 151

<sup>2</sup> Sealsamas lk.253



lasteaiad, samuti ei toimunud neis laste toitlustamist.

Ühe lapse peale kulutati lasteaedades ca 40-69 krooni aastas. Nii kulutati ühele lapssele

|         |   |        |    |
|---------|---|--------|----|
| 1924/24 | - | krooni | 40 |
| 1924/25 | - | "      | 51 |
| 1925/26 | - | "      | 56 |
| 1926/27 | - | "      | 63 |
| 1927/28 | - | "      | 57 |
| 1928/29 | - | "      | 65 |
| 1929/30 | - | "      | 65 |
| 1930/31 | - | "      | 69 |
| 1931/32 | - | "      | 65 |
| 1932/33 | - | "      | 56 |
| 1933/34 | - | "      | 54 |
| 1934/35 | - | "      | 55 |
| 1935/36 | - | "      | 49 |
| 1937/38 | - | "      | 59 |

1

1937/38.õppeaastal oli seltside, samuti eraisikute lasteaedades laste maksumus ca 48 krooni, omavalitsuse lasteaedades ligi poole rohkem, s.o. 70 krooni.

Kuludest suurema osa neelasid üür, küte ja valgustus. Laste toitlustamisele kulus omavalitsuse ja seltside lasteaedades 13-14% üldkuludest<sup>2</sup>.

Kui vaadelda kulutusi lasteaedades õppekeele alusel, siis on pilt järgmine:

---

<sup>1</sup> Eesti arvudes, 1920-1935, Tallinn 1937, lk.282,

<sup>2</sup> Eesti Statistika 1939, nr.210(5) lk.253



| Õppekeel                | kulu 1 lapse kohta |     |
|-------------------------|--------------------|-----|
| Venekeelsed             | 30,81 krooni       |     |
| Eesti-prantsuse-keelsed | 36,45              | "   |
| Eesti-inglise-keelsed   | 53,29              | "   |
| Eestikeelsed            | 57,61              | "   |
| Saksakeelsed            | 69,00              | "   |
| Juudikeelsed            | 75,10              | "   |
| Eesti-venekeelsed       | 89,96              | " 1 |

Maa- ja linnaomavalitsuste poolt ülalpeetavad lasteaiad olid väikesetasulised, tavaliselt toitmiskulud pidid katma vanemad<sup>2</sup>. Olemasolevail andmeil tasuta organiseeris oma lastele lasteaia Sindi vabrikuvalitsus. Seetõttu oli tung tasuta ja väikesetasulistesse lasteaedadesse suur ja nad ei suutnud mahutada kõiki soovijaid. Eralasteaiad, mis võtsid aga küllalt kõrget maksu, olid suhteliselt väikesed 5-20 lapsega. Töölistele kujunes tõkkeks kõrge maks. Eriti kõrge oli see võõrkeelsetes lasteaedades ulatudes 10 kr. - 15 kr. kuus. Tavaliseks maksuks oli eralasteaedades 5 krooni kuus, kusjuures lastele süüa ei antud. Ei ole siis ime, et sellistesse lasteaedadesse "ainult keskmised ja jõukamad vanemad oma lapsi paigutavad" - nagu teatas sellest Harju maavalitsuse koolivalitsuse juhataja Nõmmel asuva L.Kanni eralasteaia kohta<sup>3</sup>. Tartu koolinõunik J.Lang teatas Tartus töötava Niggoli laste-

---

<sup>1</sup> Eesti Statistika 1936, nr.210(5) lk.254

<sup>2</sup> ORKA, Fond 1108, nim.3, s.-ü. 890, lk.44

<sup>3</sup> Sealsamas, Fond 1108, nim. 3, s.-ü. 889, lk.220



aia kohta, et siin viibivad "põhiliselt kaupmeeste, sõjaväelaste ja ametnike ringkonnist päritolevad lapsed<sup>1</sup>.

Kodanliku Eesti statistika püüdis küll näidata, et peamisteks lasteaedade kasutajateks olevat olnud tööliste (tööstustööliste, käsitööliste) lapsed. Nii 1939.a. nr.250 Eesti Statistika andmeil olevat olnud lasteaedades:

|                                                |                   |
|------------------------------------------------|-------------------|
| Tööliste (peamiselt tööstustööalaste) lapsi    | 48,2%             |
| Käsitööliste lapsi                             | 14,0%             |
| Riigi ja omavalitsuse teenijate lapsi          | 16,7%             |
| Tööstus- ja kaubandusettevõtete pidajate lapsi | 6,1%              |
| Kontori ja äriteenijate lapsi                  | 5,9%              |
| Vabakutselisi haritlasi                        | 2,8%              |
| Muud                                           | 6,3% <sup>2</sup> |

Sellise kõrge protsendi näitamine töölislaste hulgast on seletatav sellega, et laste arv lasteaedades oli üldiselt väike, ulatudes kodanliku vabariigi lõpuaastaiks ca 4000-le ja kuna näit. Sindi, Mõisaküla jt. selliste käitiste juures töötasid küllalt suured lasteaiad on mõistatav, et see moodustas suhteliselt suure protsendi. Eralasteaedadesse ei saanud tööline oma last paigutada juba kõrge õppemaksu tõttu. Omavalitsuse lasteaedadesse paigutas nn. töölisaristokraatia (s.o. tööde juhatajad, kümnikud, meistrid jt.) oma lapsi, keda meie ei saa aga kõrvutada töölislastega.

---

<sup>1</sup> ORKA, Fond 1108, nim.3, s.-ü. 889, lk.553

<sup>2</sup> Eesti Statistika, 1939, nr.250, lk.253



6) Lasteaedade arv ja laste hulk nendes.

Lasteaiad kodanlikus Eestis olid erinevat tüüpi:

- 1) lasteaiad, mis töötasid tavaliselt ainult 3-4 tundi päevas;
- 2) lastepäevakodud - mille tööaeg oli pikem (ulatudes täiskasvanute tööpäeva lõpuni);
- 3) nn. suvised lasteaiad ehk mängumurud, mis töötasid keskmiselt 2-3 kuud suvel tavaliselt kella 9-st - 17-ni.

Milline oli laste arv lasteaedades (s.o. lasteaiad + lastepäevakodud) ja kuidas toimus nende kasv, selle kohta annab ülevaate järgmine tabel.

T a b e l nr.2

Lasteaedade arv ja laste hulk nendes

| =====     |                 |                   |
|-----------|-----------------|-------------------|
| Õppeaasta | Lasteaedade arv | Laste hulk nendes |
| <hr/>     |                 |                   |
| 1923/24   | 34              | 1596              |
| 1924/25   | 41              | 1846              |
| 1925/26   | 41              | 1782              |
| 1926/27   | 45              | 1907              |
| 1927/28   | 49              | 2293              |
| 1928/29   | 51              | 2443              |
| 1929/30   | 52              | 2782              |
| 1930/31   | 55              | 2756              |
| 1931/32   | 54              | 2870              |



|         |    |      |   |
|---------|----|------|---|
| 1932/33 | 59 | 2870 |   |
| 1933/34 | 62 | 3073 |   |
| 1934/35 | 67 | 3105 |   |
| 1935/36 | 69 | 3522 |   |
| 1936/37 | 77 | 3745 |   |
| 1937/38 | 78 | 3961 | 1 |

Nagu andmed näitavad, osutub laste arv lasteaedades tõusu. Teatav seisak ilmneb majanduskriisi aastatel. Alates 1934.aastast ilmneb taas tõus. Nii näit.1933/34 kuni 1937/38.a. suurenes laste arv lasteaedades kuni 29%. On täiesti selge, et see arv olnuks mitukorda suurem, kui oleks ka töölistel võimalik olnud oma lapsi lasteaedadesse paigutada. Ei tohi ka unustada, et lasteaiad olid kättesaadavad peamiselt ainult linnelastele. Maal asus kõigist lasteaedadest 187/38. õppeaastal 6 lasteaeda, s.o. 7,7% kogu lasteaedade üldarvust. Neist Harjumaal 2, Virumaal 2, Läänemaal 1 ja Võrumaal 1. 7 maakonda olid lasteaedadeta<sup>2</sup>.

Kõige arvukamalt oli lasteaedu Tallinnas. Kuidas toimus lasteaedade areng Tallinnas, selle kohta annab ülevaate tabel nr.3.

Nagu tabelist nr.3 ilmneb paiknes Tallinnas kogu lasteaedade üldarvust 29,4% ja kõigest lasteaedade viibivatest lastest 37%. Rohkem kui pool Tallinna lasteaias käivatest

---

<sup>1</sup> Eesti arvudes 1920-1935, Tallinn 1937, lk.282, Eesti Statistika 1939, nr.210 (5) lk.251

<sup>2</sup> Eesti Statistika 1939, nr.210, lk.251



T a b e l nr.3

Tallinna lasteaiad

| Õppeaasta | Linna-<br>laste-<br>aiad | Era-<br>laste-<br>aiad | Üldse | Kasvandikke              |                        |                   |
|-----------|--------------------------|------------------------|-------|--------------------------|------------------------|-------------------|
|           |                          |                        |       | linna-<br>laste-<br>aias | era-<br>laste-<br>aias | üldse             |
| 1926/27   | 5                        | 13                     | 18    | 477                      | 437                    | 914               |
| 1927/28   | 5                        | 6                      | 11    | 509                      | 237                    | 746               |
| 1928/29   | 5                        | 8                      | 13    | 623                      | 396                    | 992               |
| 1929/30   | 6                        | 9                      | 15    | 710                      | 397                    | 1107              |
| 1930/31   | 6                        | 9                      | 15    | 820                      | 429                    | 1249              |
| 1931/32   | 6                        | 8                      | 14    | 830                      | 396                    | 1226              |
| 1932/33   | 6                        | 10                     | 16    | 834                      | 354                    | 1188              |
| 1933/34   | 6                        | 12                     | 18    | 817                      | 403                    | 1220              |
| 1934/35   | 6                        | 14                     | 20    | 784                      | 407                    | 1191              |
| 1935/36   | 6                        | 12                     | 18    | 865                      | 473                    | 1338              |
| 1936/37   | 6                        | 14                     | 20    | 903                      | 471                    | 1374              |
| 1937/38   | 6                        | 17                     | 23    | 940                      | 523                    | 1463              |
| 1938/39   | 6                        | 17                     | 23    | 822                      | 526                    | 1348              |
| 1939/40   | 6                        | 17                     | 23    | 915                      | 511                    | 1426 <sup>1</sup> |

lastest oli eralasteaedades.

Nn. talviste lasteaedade kõrval rakendati ka nn. suvi-  
seid lasteaedu, ehk laste mängumurusid.

<sup>1</sup> Tallinna Linna Statistiline Aastaraamat, Tallinn, 1941



|         |        |     |                |      |          |   |
|---------|--------|-----|----------------|------|----------|---|
| 1924.a. | töötas | 26  | lastemängumuru | 1419 | lapsega, |   |
| 1929.a. | "      | 77  | ---            | 3294 | "        |   |
| 1934.a. | "      | 55  | ---            | 3200 | "        |   |
| 1938.a. | "      | 100 | ---            | 3312 | "        | 1 |

Suvised laste mängumurud töötasid nii linnades kui maal, valdava ülekaaluga maal. Nii näit. 1938.a. suvel töötanud 100-st laste mängumurust oli linnades 32, maal 68. Valdav enamus neist teenendas alevite ja teiste väiksemate keskuste töötajate lapsi, kes suvisel põllutöö hooajal otsisid ajutist teenistust taludes (vt. lisa nr.1).

Peale ametlikult registreeritud lasteaedade ja laste mängumurude töötas linnades veel hulk registreerimata koolieelseid asutusi, nn. mänguringe. Viimased olid kõik eraettevõtted, õppekeeleks oli kas saksa või vene keel ja kuna nende ülalpidajad ei omanud õigusi lastega töötamiseks, siis tehti seda salaja. Salaja töötati ka seetõttu, et kogu kasvatust viia läbi võõrkeeles, sest ametlikult oli a.1938 ette nähtud, et lasteaia kasvatajad peavad töötama põhiliselt emakeeles. Sellistest Tallinnas töötavatest registreerimata mänguringidest oli E.Klingi 21 lapsega tegutsev saksakeelne mänguring, O.Stildteri 24 lapsega tegutsev saksa keelne mänguring, J.Thamme 26 lapsega tegutsev saksa keelne mänguring, K.Weymanni, M.Strohmi, O.Amorette jt. mänguringid<sup>2</sup>.

---

<sup>1</sup> Eesti Statistika 1939, nr.250, lk.254

<sup>2</sup> ORKA. Fond 1108, nim. 3, sü. 895, lk.151-152



Kui vaadelda, millises vanuses lapsi peamiselt laste-  
aedadesse paigutati, siis sellest annab kõige täpsema ülevaa-  
te järgmine tabel (tabel nr.4). Kahjuks võimaldavad andmed  
küsimust järgida ainult kuni 1935/36.aastani, sest sellel  
aastal katkestati vanuseliste andmete nõudmine riigi statis-  
tika keskbüroo poolt.

T a b e l nr.4

Alatiste lasteaedade laste koostis

|                   | V a n u s |        |             |
|-------------------|-----------|--------|-------------|
|                   | 3-4 a.    | 5-7 a. | 8 ja<br>üle |
| 1923/24           | 146       | 769    | 85          |
| 1924/25           | 168       | 783    | 49          |
| 1925/26           | 186       | 786    | 28          |
| 1926/27           | 151       | 793    | 56          |
| 1927/28           | 173       | 789    | 38          |
| 1928/29           | 194       | 761    | 45          |
| 1929/30           | 193       | 749    | 58          |
| 1930/31           | 228       | 725    | 47          |
| 1931/32           | 255       | 706    | 39          |
| 1932/33           | 236       | 697    | 67          |
| 1933/34           | 271       | 661    | 68          |
| 1934/35           | 250       | 696    | 54          |
| 1935/36           | 227       | 718    | 55          |
| Sellest: linnades | 227       | 718    | 52          |
| maal              | 228       | 698    | 74          |

<sup>1</sup> Eesti arvudes 1920-1935 Tallinn, 1937, lk.282



Nagu tabelist nr.4 ilmneb on kõige suurem 5-7-aastaste laste arv, kes moodustasid ca 70% kõigist lasteaias viibivatest lastest, neile järgnevad 3-4-aastased lapsed ca 22% ja kõige väiksema kategooria (ca 5%) moodustasid 8-aastased ja vanemad. Olude sunnil võeti lasteaedadesse ka väikelapsi, vanusega alla 3 aastat<sup>1</sup>, kelle protsent oli aga väga väike.

Õppekeele järgi jagunesid lasteaiad järgnevalt (andmed 1937/38.a.)

|                             |       |                |                             |
|-----------------------------|-------|----------------|-----------------------------|
| eestikeelseid lasteaedu oli | 80,7% | (63 lasteaeda) |                             |
| venekeelseid                | "-    | 7,7%           | ( 6    "-    )              |
| saksakeelseid               | "-    | 3,8%           | ( 3    "-    )              |
| juudikeelseid               | "-    | 2,6%           | ( 2    "-    )              |
| eesti-ingliskeelseid        | "-    | 1,3%           | ( 1    "-    )              |
| eesti-prantsuskeelseid      | "-    | 1,3%           | ( 1    "-    )              |
| Eesti-venekeelseid          | "-    | 2,6%           | ( 2    "-    ) <sup>2</sup> |

Võõrkeelsed lasteaiad olid valdavas enamikus eralasteaiad ja nende eesmärgiks oli lastele õpetada lastele võõrkeelt ja kasvatada neid ka vastavas meelsuses.

#### c) Õppe- ja kasvatustöö lasteaedades

Kodanliku Eesti lasteaedade töö korraldamiseks ei olnud mingit ametlikku dokumenti. Töö sisu määrasid 1) need eesmärgid, mida lasteaedade ülalpidajad oma asutusele püstitasid.

---

<sup>1</sup> Eesti Statistika 1939, nr.210, lk.253

<sup>2</sup> Sealsamas, lk.251



tasid ja mida nad ka reklameerisid, et oma lasteaeda rohkem lapsi värvata; 2) osaliselt laste vanuselised iseärasused.

Lasteaedade ülalpidajad oma sooviavaldustes, kus nad paluvad luba lasteaia avamiseks, tavaliselt deklareerivad, et nad püüavad lapsi kasvatada "vaimliselt ja kehaliselt kooli ja elu jaoks"<sup>1</sup>. Mõningad lasteaedade asutajad täpsustavad seda väga üldist eesmärki, lisades, et nad kavatsevad neid õpetada "teotsema Fröbeli ja Montessori mõttes, jutustades neile piibli- ja muinasjutte, nendega lauldes, mängides ja võimeldes ning ilusa ilmaga nendega jalutades"<sup>2</sup>. Kät-he Kot~~el~~sen oma lasteaiale tegevusluba paludes, märkis ülalnimetatud seisukohtadele lisaks, et tema kavatseb lapsi tutvustada loodusega, "teen nendega väikesi käsitöösi (joonistame, punume, õmbleme jne)"<sup>3</sup>.

Mustvee lasteaia ülalpidaja aga teatas, et Mustvee lasteaia sihiks on "peamiselt kindlustada lapsi usulise mõjustamise teel jumalasalgaajate usuvastase tegevuse vastu, mis-sugune on intensiivne ja eriti kardetav meie eesti-vene piiriäärsetes rajoonides"<sup>4</sup>. Petseri Eesti Haridusselts teatas: "Seltsi lasteaia eriliseks ülesandeks on teiste hulgas sega-abeludest sündinud laste venestumisest hoidmine ja teiste rahvuste laste eestimeelseteks kasvatamine, seepärast peaks

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 1108, nim.3, s.-ü. 893,892

<sup>2</sup> Sealsamas, nim.3, s.-ü. 893, lk.319

<sup>3</sup> Sealsamas, nim.3, s.-ü. 892, lk.331

<sup>4</sup> Sealsamas, nim.3, s.ü. 891, lk.231



see õppeasutus väärima Valitsuse erilist tähelepanu"<sup>1</sup>. Osa lasteaedade ülalpidajaid (peamiselt eralasteaedade ülalpidajaid), teatasid, et nende lasteaia eesmärgiks on lastele õpetada võõrkeelt.

Ülalmärgitust ilmnevad selgesti laste ideoloogilise mõjustamise sfääris reaktsioonilised seisukohad. Lapsi kasvatati natsionalismi, religiooni ja kodanliku maailmavaate vaimus. Varjamatult deklareeriti ka piiriäärsetel aladel teistest rahvustest, peamiselt vene laste, ümberrahvustamise teostamise plaani. Eesti tõusikkodanlus püüdis lasteaedade kaudu oma lastele anda nn. "saksa kasvatust". See tendents ilmnas nii selgesti, et isegi kodanluse ajaleht "Päevaleht" mainis "5-6-aastane laps tuleb lasteaeda, saksa ehk venekeelne raamat kaenlas ja tähendab, isa käskis ~~plu~~lit mulle saksa ehk vene keelt õpetada." Isegi "Päevaleht" taunib sellist liigset võõrkeele harrastust lasteaedades. Liigsele võõrkeele harrastusele lasteaedades juhib tähelepanu ka kodanlikus Eestis ilmunud pedagoogiline ajakiri "Eesti Kool", kirjutades: "Eralasteaedades, kus lastevanemad on lasteaia ainukesed ülalpidajad, nõuavad viimased sageli, et lapsi valmistatakse ette kooliõpinguile ja võõrkeeltes. Selles suunas on suurel määral mõju avaldanud üksikud erakoolid, kuhu lapsi võetakse suure valikuga, osalt ka lastevanemate ede-

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 1108, nim.3, s.-ü 891, lk.426



vus, aga ka lasteaiapidajate eneste poolt reklaami mõttes antud lubadused"<sup>1</sup>. Artikli autor väidab edasi "Meie, lasteaednike, kohus on energiliselt kaitsta lasteaiapedagoogika põhimõtet, et õppimine lasteaias toimuks mängides. Viimasel ajal ähvardab seda põhimõtet lastevanemate ja osa lasteaia-  
pidajate liialdamine õpetusega, eriti võõrkeeltega"<sup>2</sup>. Oht võõrkeeltega liialdamises oli muutunud nii suureks, et kodanluse enda ametlik ajakiri hoiatas selle eest. Hoiatati ka lasteaia muutmise eest kooliks. See oht ilmnes juba kodanliku Eesti algaastatel. Päevaleht a.1924 kirjutas: "Lasteaedades käisid enamuses jõukamate perekondade lapsed ja neid õpetati seal lugema, kirjutama, rehkendama, tihti koguni nii agaralt, et laps 7-aastaselt juba algkooli 2.klassi sisse pääses"<sup>3</sup>.

Lasteaedades õpetusliku suuna süvendamist soodustasid erakoolid, kes eelistatult võisid vastu lugeda ja kirjutada oskavaid lapsi, see toimus aga laste põhitegevuse mängu, ja laste üldise arengu arvel. "Eesti Kool" 1940.a. märgib, "Lasteaiad, kus kasvatus toimub ühekülgselt, ainult teatavaid oskusi esile tõstes, saadavad välja lapsi, kes küll soravalt loevad, kuid kelle iseseisvus enese eest hoolitsemisel vastab veel kooli astudeski 4-5-aastase lapse omale"<sup>4</sup>.

---

<sup>1</sup> Marta Haas, "Tänapäeva lasteaed kasvatustegurina", Eesti-Kool 1940, nr.4, lk.227

<sup>2</sup> Sealsamas

<sup>3</sup> P.Irmok.Meie lasteaedadest ja nende ülesannetest. Päevaleht nr.34, 5.veebr. 1924

<sup>4</sup> Eesti Kool 1940, nr.2 lk.227



Nentides nii võõrkeele õpetusega kui ka algõpetusega liialdamist lasteaedades, eriti just kodanluse ladvikule määratud eralasteaedades, oli laste vanuselistest iseärasustest lähtudes siiski põhiliseks teguriks mäng. Esikohal asus nn. loomäng. Viimase suhtes asuti seisukohale, et halba mängu (sisult) ei tohtivat lasteaednik kategooriliselt ära keelata, "sest kui laps ebameeldivaid muljeid on vastu võtnud, siis peab ta neid ka välja elada võima"<sup>1</sup>. Juba lasteaedades õhutati militaristliku suunaga mängu. Poisid mängisid paraade et saada kindraliks, mängiti sõda, eriti merel, "ollakse suured asjatundjad miinide ning torpeedode alal ja soovitakse olla teiste laevade hävitajad"<sup>2</sup>. Tütarlaste peamise leluks püsis nukk. Peale vabamängu kasutati laulumänge ühes liikumisega, tähelepanumänge laste mälu, kuulmis-, nägemis- ja kompimismeele arendamiseks ja puht liikumismänge<sup>3</sup>. Kõrvutades mängu osa kodanlikes lasteaedades mängu osaga nõukogude lasteaedades ilmneb, et viimastes kuulub mängule kaugelt olulisem koht, samuti mängude suunamisel on määravad eelkõige pedagoogilised seisukohad, katkestatakse sellised mängud, mis võiksid vääralt mõjuda tulevase nõukogude kodaniku psühhikale.

Kuidas kulges tööpäevakodanliku Eesti lasteaia, selle üle saab otsustada mõningate säilinud päevatööplaanide alusel. Ainult hommikupooliti töötavas lasteaias esines näit.

---

<sup>1</sup> Eesti kool 1940, nr.2 lk.227

<sup>2</sup> Sealsamas, nr.4, lk.226

<sup>3</sup> Sealsamas



järgmine ajajaotus.

Kell 9.30. Laste kogunemine lasteaeda. Sel ajal korraldab järgmisi toiminguid: puhastatakse jalad kõigil puhastusabinõudel, mis ukse ette või taha on asetatud; teretatakse, viibigu siseruumides kes tahes, riietutakse lahti iseseisvalt (ilma oma või kasvataja abita); riided asetatakse korralikult kohale varna; korrapidajate nimetamine (sünnib järjekorras ja on auamet ühes teatavate kohustustega); vabamäng mänguasjadega ja meeltearendamise vahenditega, lugemise või kirjutamise algharjutused.

Kell 10.30. Tööle kogunemine, puhtuse kontroll, laste loendus. Laulmine, kätemäng või võimlemine. Töötundi süvenemine. Kasvataja selgitab tööviisi, annab vahel ka idee, kui on käsil mõni teema, jutustab lühidalt või laulab. Jutust või laulust inspiratsiooni saades lapsed töötavad iseseisvalt oma jõu ja võimete kohaselt. Tunnis valitseb kõne või liikumisvabadus, kuid ollakse vaikselt.

Kell 11.00 Vabamäng või kasvataja poolt organiseeritud liikumismäng.

Kell 11.30 Kätepesemine, lauakatmine, vaikuse minut, eine.

Kell 12.00. Mänguasjade kordaseadmine, laua koristamine, päevaraamatusse märkuste ja töönäidete asetamine, põranda puhastamine (võistluse korras). Jututund või käitumise demonstratsioon või piltide vaatamine.

Kell 12.30. Laulmine või laulumäng, salmilugemine. Tähelepanumängud või lasteorkester.



Kell 13.00. Kojuminek.<sup>1</sup>

Kui ülalesitatud tööplaaniga tema ajalises raamides võib üldjoontes rahule jääda (tegevuse mitmekülgsus, tegevuste vaheldumine), siis mis nende tegevuste sisuks oli, on praegu raske kindlaks teha.

Ülalesitatud tööpäeva jaotust kasutasid paljud omavalitsuste lasteaiad. Eralasteaedade, mitmesuguste usuühingute lasteaedade, tööplaanid olid hoopis šabloonsemad, nende ürituste sisu reaktsioonilisus selgem. Nii näit. Eesti Evangeeliumi Luteri Kiriku Tallinna Peeteli koguduse lastepäevakodu tööolaan oli järgmine:

kell. 9.15 - hommikupalve  
9.30 - hommikueine  
10.00 - võimlemine, laulud, mängud  
11.00 - õppetunnid  
12.00 - vabategevus  
12.45 - kätepesemine  
13.00 - lõuna  
13.30 - jutustusi (usuõpetus, kodulugu)  
14.00 - töötund  
14.30 - vabategevus ja korraldamine  
14.50 - lõpulaul<sup>2</sup>

Nagu sellest tööplaanist nähtub, on mängule kui lapse

---

<sup>1</sup> Eesti Kool 1940, nr.4, lk.228

<sup>2</sup> ORKA. Fond 1108, nim.3, s.-ü. 896, lk.180



põhilisele tegevusele liiga vähe aega osutatud. Olulist kohta omab usuline kasvatus, sest päev algas palvega, jutustuste puhul kanti ette mitmesuguseid usulise sisuga palasid ja lauludes domineerisid samuti religioosse sisuga laulud.

Laste suvistel mängumurudel (mida ka lasteaedades nimetatakse) oli päevakava tavaliselt järgmine:

1. Hommikul kogunemine ja vabategevus, ühislaul, joonistamine, käsitöö või voolimine. Mängud organiseeritult ja vabalt.
2. Lõuna. Eine, puhkeaeg, vabamäng.
3. Päälelõunat: jalutuskäigud, vestlus, mängud, laulud<sup>1</sup>.

Lugemine, kirjutamine ja arvutamine ei kuulunud suvise lasteaia tegevuskavasse.

Kuivõrd teostati laste mängumurudel laste karastamist, näit. veeprotseduure, suplemist jne. see ühestki säilunud materjalist ei selgu. Vestlustes tolleaegsete kasvatajatega selgus, et seda tehti ainult üksikutes mängumurudes ja kindla süsteemita.

Kodanliku Eesti lasteaedades töös ilmnes süsteemipuudus eriti oskuste ja vilumuste kujundamise osas. Kuna puudusid kindlad programmid, siis mõningais lasteaedades liialdati õppetööga, teistes käsitööga. Laste käelise tegevuse arendamiseks viidi läbi mitmesuguseid nn. hernetöid (poolikute hernelte kleepimist paberile, mis nõudis väga suurt täpsust ja oli paljudele ülejõukäiv), punumis- ja laastutöid. Laste

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 1108, nim.3, s.-ü. 896, lk.405



tervist karastavatel üritustel oli tühine osa. Kuna puudusid muusika õpetajad jäi vajaka ka sageli muusika-alastest kasvatusedest. Lähtudes põhiliselt Fröbdi süsteemist ilmnasid sellele süsteemile omased puudused ka kodanliku Eesti laste-aedades.

#### d) Lasteaednikud

Kodanlikus Eestis puudus pidev, süstemaatiline laste-aednikkude ettevalmistamine. Seda tehti hooti, n.ö. vajaduse järgi kuna kardeti ka sellel alal üleproduktsooni.

1920.a. avati Tartu Õpetajate Seminari juures C.H.Niggoli juhtimisel Lasteaednike Seminar ühes harjutuslasteaia, mis allus seminari juhatajale. Tegelik tööde ja lasteaia juhatajaks kinnitati inspektorina Marie Niggol, kes omas vastavat ettevalmistust. Teoreetilisi õppeaineid õpetasid lektoritena enamasti õpetajate seminari ja ülikooli õppejõud, näit. F.Lepp, J.Port, K.Ramul, M.Kampmann jt.

Lasteaednikkude seminari õppekavas olid järgmised õppeained: pedagoogika, pedagoogika ajalugu, pedoloogia, psühholoogia, lasteaia teooria ja praktika, tervishoid, esimene abi, looduslugu, uute taimede ja loomade eest hoolitsemine, lastekirjandus ja suusõnalised ettekanded lastele, kodulugu, eesti keel ühes metoodikaga, voolimine, joonistamine, käsitöö, võimlemine, lastemängud, laulmine, muusika.

Esialgu kavatseti vastu võtta neid, kes olid lõpetanud gümnaasiumi seitse klassi, sellest nõudest aga algul loobuti, sest sisseastujate arv oli väike ja võeti vastu ka väik-



sema eelharidusega tütarlapsi, hiljem aga ainult täieliku gümnaasiumi lõpetajaid. Õpilasi oli 15-20. Õppeaeg planeeriti kaheaastasena. Tegelikult õppis esimene lend seminaris 1 1/2, teised lennud aga 1 aasta<sup>1</sup>. Kokku lõpetas selle õppeasutuse 85 inimest. Aastal 1927 lõpetati haridusministeeriumi korraldusel uute õpilaste vastuvõtmine, kuna uusi lasteaedu avati vähe ja väideti, et ei ole vajadust uute lasteaednike järele. Tegelikult töötasid aga lasteaia kasvatajatena ligi pooled kutseta kasvatajad. Lasteaednike seminari sulgemise järele, ei olnud ühtegi vastavat asutust lasteaednike pedagoogiliseks ettevalmistamiseks; paljud soovijad olid sunnitud sõitma välismaale kutse omandamiseks. Seda olukorda kasutas Tallinna Kristlik Noorte Naiste Ühing avades üheaastased ettevalmistuskursused ühes praktilise õppeajaga<sup>2</sup>. Viimases toimus lasteaednike ettevalmistamine "kristlikus vaimus".

1931.aastal toimus esimene üleriiklik lasteaednike päev. Viimane oma resolutsioonides esitas nõude:

"Lasteaednikkude ettevalmistamiseks avada pedagoogiumi või seminaari juurde ajakohane ajutine eriklass ja selle juures töötavaile kutsetuile kutseomandamiseks lühiajalised kursused"<sup>3</sup>. See nõue oli igati põhjendatud, kuna lasteaedades

---

<sup>1</sup> Tartu Õpetajate Seminar 1928-1928, Tartu, 1929, lk.461

<sup>2</sup> Eesti Kool 1940, nr.2, lk.234

<sup>3</sup> ORKA. Fond 1108, nim.3, s.-ü. 891, lk.8-9



töötas hulgaliselt kutseta kasvatajaid ja uute lasteaedade rajamisega vajasid ka viimased uusi tööjõude. Kodanliku Eesti hariduspoliitika juhid seda aga ei arvestanud ja 1932.a. pöördus Eesti Lasteaednike Selts uuesti kirjaga haridus- ja sotsiaalministeeriumi poole, kus märgiti: "On suur hoolimatus, kui lasteaednikkude ettevalmistus jäetakse juhuse hooleks. Lasteaednike ettevalmistus väärrib sama palju tähelepanu kui õpetaja ettevalmistus"<sup>1</sup>. See hoolimatus ja täielik ükskõiksus lasteaednike ettevalmistamisel jäi püsima kodanliku Eesti lõpuaastateni. Riiklikult ei avatud ühtegi õppeasutust lasteaednike ettevalmistamiseks. Seda olukorda kasutasid ära eraettevõtjad. 1935.aastast alates kuni 1940.aastani valmistas lasteaednikke ette E.Lenderi Lasteaednike Eraseminar kaheaastase õppekursusega. Õppetöö selles õppeasutuses oli natsionalistlik-religioosse suunaga.

Kui suur oli kodanlikus Eestis töötavate lasteaednikkude arv, sellest annab ülevaate tabel nr.4.

Nagu tabelist nr.4 ilmneb, oli kutseta kasvatajate arv lasteaedades väga suur, ulatudes kodanliku vabariigi lõpu-aastail 2/5 kogu kasvatajate üldarvust. See fakt aga ei häirunud kodanliku Eesti hariduselu juhte. Vastupidi, see võimaldas lasteaednike palga viimase võimaluseni alla suruda. Eesti Lasteaednike Selts omas kirjas haridus- ja sotsiaalministeeriumile märkis 1932.a. "Lasteaednike palgad ei ole kusagil kõrged ja kusagil omavalitsuses ei moodusta nad summat, mille

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 1108, nim.3, s.-ü. 891, lk.11



T a b e l nr.4

Lasteaia kasvatajaid kod. Eestis

| Aasta   | Kasvatajate arv<br>kokku | Kutsega | Kutseta |
|---------|--------------------------|---------|---------|
| 1923/24 | 66                       | 41      | 25      |
| 1924/25 | 75                       | 54      | 21      |
| 1925/26 | 70                       | 48      | 22      |
| 1926/27 | 79                       | 59      | 20      |
| 1927/28 | 84                       | 59      | 25      |
| 1928/29 | 87                       | 61      | 26      |
| 1929/30 | 93                       | 63      | 30      |
| 1930/31 | 97                       | 66      | 31      |
| 1931/32 | 98                       | 62      | 36      |
| 1932/33 | 101                      | 65      | 36      |
| 1933/34 | 110                      | 71      | 39      |
| 1934/35 | 113                      | 79      | 34      |
| 1935/36 | 126                      | 69      | 57      |
| 1937/38 | 137                      | 80      | 55      |

1

kärpimisest võiks nimetamisväärsed kokkuhoidu saada. Ometi on juhtumeid, nagu Petseris, Paides ja mujalgi, kus laste-aedniku koht pannakse väljapakkumisele ja vilunud lasteaednik vallandatakse ainult sel põhjusel, et ta võimalikuks ei

<sup>1</sup> Tabel koostatud, "Eesti arvudes" 1920-1935, Tallinn, 1937, lk.282. Eesti Statistika 1939 nr.250(5) lk.253 alusel



pea pakutud tasu eest korralikult töötada"<sup>1</sup>. Kapitalistliku maailma "vaba" võistluse põhimõtte laiendati sellelegi alale ja suruti palgad kvalifitseerimata tööjõu osas viimaseni alla. Lasteaia kasvataja oli sunnitud väga madala palga eest (isegi kuni 30 kr. kuus) töötama 5-8 tundi ja ei ole ime, kui nad ei suutnud oma ülesandeid täita. Eesti Lasteaednike Selts oma märgukirjas väitiski, et kui "kasvataja ja juht on närviline ja jõuetu, alatoitlust, rahu puudust ja majanduslisi raskusi vaevalt taluv inimene - siis ei täida laste päevakodu hoopiski oma ülesannet"<sup>2</sup>. Lasteaia kasvatajate majanduslik olukord oli kod. Eestis vilets ja koos algkooli õpetajatega oli ka tema palgamäär üks madalamaid.

Peale iseseisva lugemise puudusid võimalused lasteaednikel ka oma kvalifikatsiooni tõstmiseks. Napist palgast oli raske isegi erialast kirjandust muretseda ja seetõttu esimene üleriiklik lasteaednike päev võttes oma resolutsioonidesse sisse nõude: "Asutada E.L.Seltsi juurde raamatukogu, milline oleks kättesaadav igale lasteaednikule"<sup>3</sup>. Selle nõude täitmise kohta puuduvad andmed. Täienduskursusi ega mingit muud metoodilist tööd lasteaednikele ei korraldatud. Ei suutnud neid kuigi suurel määral abistada ka koolinõunikud, kuna nemadki ei tunnud sisuliselt lasteaedade tööd. Selle tõttu esitasidki lasteaednikud oma päeval 1932.a. nõude, et "Mi-

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 1108, nim3, s.-ü. 891, lk.11

<sup>2</sup> Sealsamas, lk.4

<sup>3</sup> Sealsamas, lk.8-9



nisteeriumi juurde tuleks kutsuda ametisse lasteaedade erinõunik, kes töötades kontaktis kohapealsete koolinõunikudega looks jõulise liikumise meie lasteaedade töös<sup>1</sup>. Seegi nõue jäeti täitmata.

Pälvib märkimist et kodanlik-natsionalistlikku diktatuuri lõpuaastail avati palju mitmesuguseid usuühingute lasteaedu (näit. Tartu Evangeeliumi Kristlaste vabaühingu, Tallinna praostkonna, nn. Peeteli koguduse ja mitmeid katoliku kiriku lasteaedu eriti 1939-1940.a.)<sup>2</sup>. Viimastesse paigutati lasteaednikena tööle sageli täiesti ettevalmistuseta inimesed, kelle "teeneks" oli see, et ta oli usklik. Nii näit. Peeteli koguduse lasteaias Tallinnas töötas keegi Martha Uuetoa, kes varem oli pidanud Peeteli koguduses lastejumalateenistusi<sup>3</sup>, Kiviõlis paigutati kasvatajana tööle "Orduõde" Maria Chrzanovska<sup>4</sup>, Pärnus *tšikkid*, "õed" Maria Pochazkova ja Anna Gruzova<sup>5</sup>. Millise suunaga kasvatust ja kuidas sellised "õed" ja "orduõed" teostasid, on mõistetav, selleks neid ju rooma-katoliku kirik ja teised kiriklikud organisatsioonid tööle paigutasid.

Kokku võttes tuleb öelda, et kodanlik riik ei hoolitsenud koolieelse kasvatuse teostamise eest. Lasteaedade arv

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 1108, nim.3, s.-ü. 891, lk.8-9

<sup>2</sup> Sealsamas, s.-ü. 895, 896

<sup>3</sup> Sealsamas, s.-ü. 896, lk.180

<sup>4</sup> Sealsamas, lk.306

<sup>5</sup> Sealsamas, s.ü. 895, lk.263



oli väike, haarasid nad kõige rohkem ca 4 000 last. Eriti ilmneb selle arvu tühisus siis, kui kõrvutame seda lasteaedades viibivate laste arvuga tänapäeval, kus näit. 1960.a. laste arv lasteasutustes ja päevakodus oli 13 911. Ei tohi ka unustada, et töölislastele oli lasteaed raskesti kättesaadav, sest kõrge lasteaia maksud ei võimaldanud töölis perekondadel lapsi lasteaeda saata. Lasteaedades kasvatati lapsi religiooni, natsionalismi ja kodanliku ideoloogia vaimus.



### III. LASTEKODUD

#### a). Seadusandlus lastekodude kohta

Enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni oli Eestis nende laste jaoks, kellel ei olnud vanemaid, mõned üksikud nn. "varjupaigad". Neist vanim oli 1817.a. asutatud nn. "Dr. M.Lutheri nimeline lastekodu", siis 1843.a. asutatud nn. "Olgaheim" ja Tallinna linna lastekodu, asutatud a. 1850<sup>1</sup>. Lastekodusid peeti ülal linnaomavalitsuste ja mitmete seltside poolt. Esimese imperialistliku maailmasõja ja sellele järgneva kodusõja perioodil suleti enamus lastekodudest. Samal ajal aga suurenes vanemateta laste arv ja seetõttu oli vaja kiires korras küsimus lahendada. Riigi Teatajas nr.61/62 1919 ilmus "Töö ja hoolekande ministeeriumi selletus vaeste eest hoolekande asjus", kus rõhutati, et hoolekande alal on maksvad vene hoolekande seadused ja kohustati iga kogukonda oma vaeste (ka vaeslaste) eest hoolitsema. Laste, eriti vanemateta jäänud laste, hooldamise küsimusega hakkasid tegelema mitmed seltsid, nagu Eesti Punane Rist ja Eesti Lastekaitse Ühing. Eesti Punase Risti poolt organiseeriti ka esimene laste "varjupaik" 1919.a. Rannamõisas, 50 lapsel<sup>2</sup>. Sellele järgnesid "varjupaigad" Aasperes, Petseris,

---

<sup>1</sup> Eesti Statistika 1937, nr.157, lk.285

<sup>2</sup> ORKA. Fond 2000, nim.1, s.-ü.478, lk.13



Narvas, Riisiperes, Me<sup>u</sup>erastes j.m.<sup>1</sup>. Eesti Punase Risti korraldusel ülalpeetavate riiklike lastekodude põhikiri, mis kinnitati 1920.a. algul, nägi ette, et tema poolt ülalpeetavate Me<sup>u</sup>eraste, Aaspere, Petseri ja Narva lastekodude siht on nende laste vaimlise, kõlblise ja kehalise edenemise eest hoolitseda, kelle vanemad kehvuses surnud, ehk kelle kasvatavad raskete elutingimuste tõttu enam oma laste eest hoolt kanda ei või. Eesõigus vastuvõtmise juures on lastel, kelle vanemad sõjas surnud ehk kannatada on saanud<sup>2</sup>. Analoogiliste põhikirjade alusel alustasid oma tegevust ka Eesti Lastekaitse Ühingu lastekodud.

Alles aastal 1925 ilmus üksikasjalikum laste hoolekan-  
net korraldav määrus, mis nägi ette, et hoolekande alla kuu-  
luvad lapsed, kellel mõlemad vanemad puuduvad või kui laps  
on ära võetud vanematelt<sup>3</sup>. Sellised lapsed tuli paigutada las-  
tekodudse kuni 16-eluaastani. Veelgi täpsustas laste paigu-  
tamist lastekodudesse ja lastekodude ülesandeid 1928.aastal  
Riigi Teatajas ilmunud määrus "Töö ja hoolekandeministri  
määrus lastekodude kodukordade kohta"<sup>4</sup>. Selle määruse alu-  
sel langes väga suur vastutus lastekodu eest a) juhatajale  
b) lastekodu hoolekogule.

1938.a. anti nn. "riigihoidja" poolt dekreedina laste-  
kaitse seadus, mis korraldas lastekaitse küsimusi, eriti

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 2000, nim.1, s.-ü. 475, lk.3

<sup>2</sup> Sealsamas

<sup>3</sup> Riigi Teataja 1925, nr.120/121 lk.817

<sup>4</sup> Sealsamas, 1928, nr.67, 425, lk.814



lastekaitse majanduslikke probleeme.

Tuleb konstateerida, et lastekodude tegevust korraldavat seadusandlust töötati välja väga aeglaselt, et ta oli puudulik ja võimaldas lastekodusid hooldavatele seltsidel hulgalisi kuritarvitusi majanduslikul ent samuti ka laste kasvatamise alal.

## 2. Lastekodude majanduslik b a a s

Lastekodude ülalpidajaiks olid peamiselt eraorganisatsioonid ja omavalitsusasutused. Neile anti toetust töö-hoolekande-ministeeriumi poolt. Töötas ka üksikuid riiklikke lastekodusid. Milline oli riiklike lastekodude, omavalitsuse ja eralastekodude osa kodanliku vabariigi algaastatel, selle kohta annab ülevaate järgmine tabel.

T a b e l nr.5

### Kohtade arv lastekodudes

|                         | 1919 | 1920 | 1921 | 1922 | 1923 | 1924             |
|-------------------------|------|------|------|------|------|------------------|
| Riiklikud lastekodud    | -    | 210  | 430  | 500  | 630  | 825              |
| Omavalitsuse lastekodud | 165  | 530  | 680  | 800  | 830  | 880              |
| Eraisikute lastekodud   | 290  | 250  | 250  | 260  | 280  | 285 <sup>1</sup> |

<sup>1</sup> Valitsusasutuste tegevus 1918-1934, Tallinn 1934, lk.52



1937.aastaks töötas kogu riigis 28 lastekodu, kus normaalselt oli ruumi 1621 kasvandikule. Ülalpidajate järgi oli 1 riiklik lastekodu 125 lapsele

10 linnaomavalitsuse  
lastekodu 772 "

8 maaomavalitsuste  
lastekodu 446 "

8 eraorganisatsioonide lastekodu 253 "

1 eraisiku laste-  
kodu 25 " 1

Kui võrrelda andmeid kodanliku vabariigi algaastaist andmetega a.1937, ilmneb, et riigi poolt ülalpeetavate laste arv lastekodudes on vähenenud ligi 7 korda, suurenesid samal ajal omavalitsuste ja eraorganisatsioonide poolt ülalpeetav laste arv. 1937.aastaks kuulus omavalitsustele 3/4 lastekodude kohtade arvust.

Millistest allikatest hankis näit. Eesti Punane Risti Narva Vaivara lastekodu oma sissetulekud, selle kohta annab ülevaate nimet. asutuse 1921.a. aruanne.

|                                  |      |           |
|----------------------------------|------|-----------|
| Liikmemaksudest                  | Mrk. | 6.830     |
| Pidudest                         | "    | 64.454.80 |
| Korjandustest                    | "    | 26.305.40 |
| Annetustest                      | "    | 82.709.40 |
| Töö ja Hoolekandeministeeriumilt | "    | 1.118.182 |
| Abirahadest mitmetelt isikutelt  | "    | 79.315.70 |

<sup>1</sup> Eesti Statistika 1937, nr.157, lk.285



|                                        |      |           |   |
|----------------------------------------|------|-----------|---|
| Tallinna Ühistöölt optantide toetuseks | Mrk. | 50.000    |   |
| Venemaalt tulnud abiantmisesks         | "    | 14.699    |   |
| Eesti Punase Risti Peavalitsuselt      | "    | 12.433.60 | 1 |

Ca 1/3 summadest hangiti mitmesuguste toetuste näol, 2/3 andis tollal riik. Tuleb mainida, et kodanliku vabariigi algaastatel, Oktoobrirevolutsiooni mõjul anti mõnevõrra suuremaid toetussummasid nn. laste varjupaikadele, mida aga hiljem, kui kodanluse võim kindlustus hakati pidevalt kokku tõmbama.

T a b e l nr.6

Kulutused lastekodudele (kroonides)

| Aasta   | Korralisi | Erakorralisi | Kokku   |
|---------|-----------|--------------|---------|
| 1930/31 | 673 299   | 50 025       | 723 324 |
| 1931/32 | 635 675   | 71 538       | 707 213 |
| 1932/33 | 549 135   | 20 388       | 569 523 |
| 1933/34 | 522 135   | 8 738        | 531 275 |
| 1934/35 | 523 023   | 8 086        | 531 109 |
| 1935/36 | 506 329   | 15 370       | 521 699 |

Nagu esitatud andmeist nähtub vähenesid kulutused lastekodudele pidevalt, kuigi lastearv jäi peaaegu samaks, kõigudes kodanliku vabariigi lõpuaastail 1900 ümber

<sup>1</sup> ORKA. Fond 50, nim.1, s.ü. 357, lk.23

<sup>2</sup> Eesti Statistika 1937, lk.287



Lastekodude ülalpidamiseks antud summad olid liiga napid ja selle tagajärjel kõik lastekodud kiratsesid. Nii arvati, et 6 krooni laste ülalpidamiseks kuus on küllaldane (s.o. toit, rõivastus, küte jm. kulud )<sup>1</sup>. Lastekodudele ettenähtud eelarve põhjal ei suudetud ruume korralikult remontida, kütta, ventilatsiooniga varustada, teostada laste normaalset toitlustamist ega rõivastust.

1922.a. Kuressaare linna lastekodu juhataja kirjutas ki-  
bedusega: "Linnavalitsus maksab 600 marka iga lapse kohta üle-  
valpidamiseks. 40 aastat olen ma lapsi kasvatanud, kuid nii-  
sugust vastutulematust ei ole ial enne leidnud. Teiseks lap-  
sed on täitsa ilma riideteta. 3 aasta kohta on neile 1 paar  
ameerika saapaid ja 3-ed pealmised riided antud. Ma olen kõik  
oma jõu kokku võtnud, kõik oma endiste laste riided nende  
peale ära kulutanud, et ka nemad teiste laste sarnased olek-  
sid. Kuid nüüd on kõik otsas ja ei ole enam jõudu üksinda  
võidelda"<sup>2</sup>. See on ühe lastekodu juhataja meeleheitlik karje  
väljapääsuta olukorras ja tõendab, et olukord muutus haäve-  
maks võrreldes isegi tsaariaegse perioodiga.

Palju parem ei olnud olukord ka teistes lastekodudes.  
Nii näit. Vaivara lastekodu revideerimise aktis 1929.a. on  
märgitud "Lastekodu maja nõuab remonti, ahjud katki, seinad  
suitsunud"<sup>3</sup>. Ja 8 aastat hiljem märgitakse sama lastekodu

---

<sup>1</sup> Valitsusasutuste tegevus 1918-1934, Tallinn 1934, lk.52

<sup>2</sup> ORKA. Fond 2000, nim.l., s.-ü. 472, lk.41

<sup>3</sup> Sealsamas, Fond nr.50, nim.l., s.-ü. 357, lk.136



kohta "Ruumid, eriti põrandad vajavad remonti. Väikeste laste ruumides palju lutikaid. Puudus majas ventilatsioon, õhku reostasid kuivad klosetid"<sup>1</sup>. Plato-nimelise lastekodu kohta, mis asus Riisiperes olid puudused nii suured, et isegi kodanluse enda ajaleht "Päevaleht" kirjutas "Puudub korralik õhupuhastus, veevärk ja kanalisatsioon. Suure asutuse jaoks tuleb ikka veel vett käsitsi pumbata ja järvest vaadiga vedada. Osa lastest magab kahekesi ühes voodis, sest vooditele ruumi ei jätku"<sup>2</sup>. Veelgi drastilisema pildi annab tegelikust olukorrast Puiatu lastekodus 1929.a. "Rahva Sõna" kirjutades: "Kodu ruumides valitseb mustus, toad on koristamata, põrandad pori ja tolmu kaetud. Köögis valitseb äärmine korralagedus, väikesed lapsed viibivad omapead küdeva pliidi ees. Köögiriistad on mustad. Kõikjalt paistab räpasus. Laste eluruumidesse astudes lõikub sealt ninasse vastikult terav hais. Lähemalt silmitsedes selgub, et pisikeste poolt öösel märjaks tehtud magadiskotid pole välja tuulduma viidud. Ruumid on harilikult lõunani koristamata. Tuulutamisega pole vist palju vaeva nähtud. Voodites lebavad musta pesuga segamini porised saapad ja üksikud lasteriided. Väljakäigukohad on täiesti tarvitamiskõlbmatud. Laste välimus jätab palju soovida. Nälginud ja kahvatu välimusega pisikesed on arad, poevad nurka. Laste pesemise peale pole rõhku pandud. Määrdinud käte ja näpudega jooksevad mudilased ringi. Palju kurjem on

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 2000, nim.1, s.-ü. 354<sup>a</sup>, lk.18

<sup>2</sup> Päevaleht nr.103, 5.apr.1924



lugu laste jalgadega. Poiste jalgade, säärtede ja põlvedega lapsed ei mäleta, millal nad viimati endid on pesnud<sup>1</sup>. See pilt ei vaja enam mingeid kommentaare. Pälvi võib vaid lisada, et Puiatu lastekodus 1928.a. raamatupidamise revideerimisel selgus, et väljaminekuid üldse sisse ei kantud ja see võimaldas ulatuslikke kuritarvitusi.

Üldise puudusena märgivad kõik lastekodud oma aruannetes suuri raskusi lastekodude varustamises voodi- ja ihupesuga ning lastele rõivastuse muretsemisega. Vaivara lastekodu aruandes 1928/29.a. kohta on öeldud: "...kasvandikkudel kehv riietus, ihupesu väga vana ja viimase võimaluseni lapitud, samuti ka voodilina. Ka pole võimalik krediitide puudusel laste riietust tarviliselt kõrgusele viia. Suuremat kulu nõuab voodi vaipade uuendus, mis osalt väga kulunud"<sup>2</sup>. Riisipere lastekodu kasvandikkude kohta kirjutas isegi "Päevaleht" a.1930, "Kõik nii poisid kui tüdrukud on ühteviisi päikesest luitunud sinises riietuses. Näod on ükskõiksed ja loiid ning nagu mingi nukruse ja kurbuse pitsat lasub nende noorte kogu olemusel"<sup>3</sup>.

Puudus riietuse ja jalanõude osas püsis lastekodudes kodanliku vabariigi lõpuni. 1937.a. märgitakse järjekordses revideerimise aktis Vaivara kui ühe suurema lastekodu kohta, "Laste riietus kaunis kehv. Riided on üldiselt vanad, kulu-

---

<sup>1</sup> Rahva Sõna nr.21, 26.I 1929

<sup>2</sup> ORKA. Fond nr.50, nim.1, s.-ü. 357, lk.136

<sup>3</sup> Päevaleht nr.277, 11.okt.1930



nud ja mitmekordsete paikadega. Jalanõud kehvad ja sealjuures veel mustad. Riiete kehvus on tingitud sellest, et iga aasta lubatakse krediiti varustuse peale palju vähem, kui tegelikult tarvis"<sup>1</sup>.

Kodanliku Eesti rahvavaenulik valitsus, ke<sup>1</sup> võis kulu-  
tada miljoneid relvastusele, propagandale, korraldada üli-  
uhkeid bankette ja vastuvõtte, ei tahtnudki leida võimalust,  
et neid paari tuhat lastekodus viibivat last normaalselt va-  
rustada. Kui lisada veel et lastekodudes lokkas sageli kor-  
ruptsioon, et lastekodu majanduse revideerimisaktid näita-  
sid sageli kassa ja lao puudujääke<sup>2</sup> - siis on selge, miks  
pidid lastekodudes viibivad lapsed puudust tundma kõige hä-  
davajalikumastki.

Ei tule imestada, et sellistes tingimustes kasvades kan-  
natas väga tugevasti laste tervis ja surevus lastekodudes  
oli suur. Nii suri Eesti Punase Risti Narva Lastekodus 1920.a.  
6% kogu laste koosseisust, enamasti tuberkuloosi<sup>3</sup>. 1925.a.  
oli samas Narva lastekodus 110 last, neist haiglas ja nõrga-  
tervislisi lapsi 53<sup>3</sup>, s.o. ligi pooled lastest olid haiged.  
Aruandes märgiti, et haigete laste arv oli eriti suur selles  
rühmas, kes asusid väga antisanitaarsetes eluruumides. Kui  
vaadelda, milliseid haigusi need 53 põdesid, siis ilmneb, et  
14 oli verevaeseid, kurguhaiged 12, sellele järgnesid kop-

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 50, nim.1, s.-ü. 354a, lk.18.

<sup>2</sup> Sealsamas, nim.3, s.-ü. 1, lk.24,25, lk.48

<sup>3</sup> Sealsamas, nim.1, s.-ü. 357, lk.6



sunäärmetega haiged lapsed, siis kopsu- ja luutiisikuses olevad lapsed, kroonilise katarri all kannatavad jt.<sup>1</sup>. Haiguste loetelu ise näitab, et enamuse põhjustasid neid elu-olustikulised tingimused. Arsti lastekodus ei olnud, kohalik linna- või maakonnaarst külastas lastekodu vajaduse korral. Seetõttu on arusaadav, et lastekodudes tekkivatele nakkustele (sarlakid, leetrid jt.) ei suudetud otsustavalt piiri panna, seda tõkestas ka isolatsiooniruumide puudus. Veel 1937.a. näit. olid Narva lastekodu lapsed sügelistes<sup>2</sup>. Tolleaegsed lastekodud aga uhkustasid sellega, et nendes surevuse protsent olla siiski palju väiksem, kui rinnalaste kodudes, kus see oli 1927.a. 18%<sup>3</sup>.

c) Lastekodu kasvandikud ja kasvatustöö nendega.

Lastekodudesse kuulusid lapsed 3-16 eluaastani, kohati ka 18-eluaastani. Osa kodanlikus Eestis olemasolevaid lastekodusid olid määratud noorematele, s.o. eelkooliealistele, osa kooliealistele lastele, kusjuures aga ka viimastes oli eelkooliealisi lapsi.

Lastekodu kasvandike arvu kohta võimaldab teatava ülevaate järgmine tabel. (Vahepealsete aastate kohta puuduvad statistilised andmed).

---

<sup>1</sup>ORKA. Fond 50, nim.1, s.-ü.387, lk.87

<sup>2</sup>Sealsamas, s.-ü. 354<sup>a</sup>, lk.58

<sup>3</sup>Päevaleht nr.123, 7.mail 1937



T a b e l    nr.6

Lastekodudes viibivate laste arv

| =====   |           |
|---------|-----------|
| Aasta   | Laste arv |
| =====   |           |
| 1919    | 455       |
| 1920    | 990       |
| 1921    | 1370      |
| 1922    | 1560      |
| 1923    | 1740      |
| 1924    | 1990      |
| 1930/31 | 1963      |
| 1931/32 | 2010      |
| 1933/34 | 1960      |
| 1934/35 | 1962      |
| 1935/36 | 1929      |
| 1936/37 | 1858      |

1

Kui vaadelda, kust said lastekodud põhiliselt oma lastekontingendi, siis suunasid siia rinnalaste kodud oma 3-aastased lapsed. Neisse koguti aga ka mahajäetud ja leitud lapsed, samuti lapsed, kelle vanemad olid surnud. Kodanlus suhtus neisse põlgusega ja "Päevaleht" kirjutas, et Tallinna lastekodudes olevat kõik "väljaspool abielu sündinud, jaja-teenijate ja uulitsatüdrukute lapsed, samuti alkohoolikute ja vangistatute lapsed<sup>1,2</sup>. Neisse lastesse suhtuti kui ühis-

---

<sup>1</sup> Valitsusasutuste tegevus 1918-1934, Tallinn 1934, lk.52, Eesti Statistika 1937, lk.287.

<sup>2</sup> Päevaleht nr.208, 6.VIII 1930.a.



konna heidikutesse, alaväärtuslikesse olendeisse, kui "sohilastesse".

Seda alavääristavat suhtumist tundsid ka lapsed ja Vairava lastekodu kasvandikud oma kirjas 1926.a. töö- ja hoolekandeministrile kirjutasid: "Põlatakse meid, nagu oleks meie selles süüdi, et surm meie vanemad ära on võtnud. Meil ei ole kellegi poole pöörata, igalt poolt saame sama vastuse, kes teie olete, aia äärest kokku korjatud rämps. Nii räägivad meile hooldajad komitee härrad"<sup>k</sup>.

Kuna lastekodudel oli raskusi laste ülevalpidamisega, siis püüti lapsi paigutada perekondadesse, kusjuures kasvatusraha maksis töö- ja hoolekandeministeerium, vastavalt kokkuleppele, tavaliselt ca 10 kr. kuus.

Lastekodudes töötasid hoidjad (nooremate laste osas) ja lasteaednikud - kasvatajad. Kasvatajaid lastekodudes oli vähe ja nende töökoormus suur. Nii näit. Tallinnas töötavas Jaan Poska-nimelises lastekodus, kus oli 65 kasvandikku, töötas ainult 2 kasvatajat ja 3 hoidjat<sup>2</sup>. Kuna töö lastekodus oli palju raskem kui töö tavalises algkoolis, siis õpetajad meelsasti lastekodusse tööle minna ei soovinud. Lastekodudes oli väga sagedane kaadri suur voolavus. Kaadri suurt voolavust soodustasid ka lastekodudes vahavad intriigid. Arhiivimaterjalidest selgub, ~~et~~ kui palju anonüümkirju, kae-

---

<sup>1</sup> Päevaleht nr.208, 8.VIII 1930.a.

<sup>2</sup> ORKA. Fond nr.50<sup>a</sup>, nim.1, s.-ü. 354, lk.4



busi, just neist asutustest töötajad on läkitanud ainuüksi haridusministeeriumile. Kõik see lõi lastekodudes, eriti Vaivara lastekodus, ebaterve, pedagoogiliselt kahjuliku õhkkonna.

Tegevus lastekodudes koolieelsete laste osas, kulges peamiselt samadel alustel kui lasteaedadeski. Tegevust raskendas üldreeglina mänguasjade puudumine<sup>1</sup>. Palju ulatuslikumalt kui lasteaedades, rakendati siin lapsi ka 5-8 aasta vanuses tööle. Lapsed ise koristasid, töötasid aias jne.<sup>2</sup>.

Kooliskäivate laste osas on säilinud Narva ja Saksi Tütarlaste kodu päevarežiim. Väga olulisi erinevusi neis ei esine. Narva lastekodus oli see järgmine:

- kell 1/2 7 ülestõusmine, 1 tund pesemiseks, asemete koristamiseks, oma tubade korraldamiseks ja koolimineku ettevalmistamiseks
- " 1/2 8 hommikueine
- " 8 - 1. või 2-ni koolis
- " 2 lõuna
- " 2 - 4 ettevalmistus järgmise päeva koolitööks.
- " 5 - 7 tööaeg
- " 7 õhtusöök
- " 7 - 9 ühismängud, laulmine, näitemängud, õppus, vabamäng
- " 10 magamaminek<sup>3</sup>.

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 50, nim.1, s.-ü.357, lk.136

<sup>2</sup> Päevaleht nr.208, 6.aug.1930.a.

<sup>3</sup> ORKA. Fond 50, nim.1, s.-ü.357, lk.63



Vanemate laste osas rõhutati töökasvatuse vajadust, ent ei arvestatud sel puhul ei laste vanust, ei töökasvatuse eesmärke. Vaivara lastekodus pandi revideerimisakti andmeil 8-9-aastased lapsed heina niitma, värvimata põrandaid pesema ja laste tööjõudu kasutati personali eluruumide pesemiseks<sup>1</sup>. Isegi revideerijad olid sunnitud tunnistama "Lastetööalad on täiesti korraldamata. Asutuses valitseb nähtavasti põhimõte, et iga laps alates 8 a. peab tegema rasket füüsilist tööd"<sup>2</sup>.

Lastekodudest hankisid suurtalunikud odavapalgalisi karjuseid ja sulasepoisse ning talutüdrukuid. Nii nõudis 1936/37.a. Vaivara lastekodu juhataja, et eranditult kõik 9-15 a. vanad kasvandikud tuleb saata lastekodust suveks ära karjasteks, vanemaid kasvandikke aga tuleks kasutada lastekodus põllumajandustööl <sup>ja taludes</sup> (s.o. sulastena, taluteenijatena). Motiveerides oma ülalesitatud seisukohta, väitis lastekodu juhataja, et sel puhul on võimalik teostada kokkuhoidu toidu ja riidevarustuse alal, kasvandikud saavad oma töö eest tasu ning kasvatajad-õpetajad saavad puhata ja hinge tagasi tõmmata, kui kasvandikke vähem<sup>3</sup>. Samadel seisukohtadel olid ka teised lastekodude kasvatajad ja nii toimus igal kevadel "jüripäev", kus sajad lapsed sunniti neile sageli ülejõukäivale tööle väljaspool lastekodu, s.o. õigustati alaealiste

---

<sup>1</sup>ORKA. Fond 50, nim.1, s.-ü. 354a, lk.317-318

<sup>2</sup>Sealsamas

<sup>3</sup>Sealsamas, s.-ü.357, lk.233



laste tööjõu ekspluateerimist.

Lastekodude ülesandeks oli (vt. Riigi Teataja 1928, nr. 67, art.425, lk.814) hoolitseda selle eest, et kasvandik peale algkooli lõpetamist täielikult kätte õpiks oma huvide, annete, iseloomu, vanuse ja võimete kohaselt mingisuguse tööala või elukutse. Sel eesmärgil oli mõningate lastekodude juurde organiseeritud <sup>nuntöö-</sup> tislari, kingsepa- ja õmblustöökojad, valdavad enamuses suhteliselt vananenud ja puuduliku sisustusega. Maal asuvatel lastekodudel olid kasutada aiad ja põllumaa. Elukutse kätteõpetamine oli halvasti korraldatud ja see lõi kasvandikes perspektiivituse tunde ja hirmu selle eest, kuidas toimida peale lastekodust lahkumist. "Päevaleht" kirjutas Tallinnas asuva Plato-nimelise lastekodu kasvandike kohta: "Kuna tööks ettevalmistus puudub, siis lapsed ei tea, kus edasi töötada, öeldes: "Ei tea. Me ei oska midagi. Ehk saab majateenijaks või õmbleja õpilaseks - on kõhklev ja rahutu vastus".<sup>1</sup>

Vaivara lastekodu kasvandikud, kes kuus klassi olid lõpetanud, pöördusid 1926.a. hoolekandeministri poole kirjaga, milles on öeldud: "Oleme lõpetanud VI kl. algkooli ning oleme alles noored 13-15 a. ja tahaksime häameelega omale midagi kindlat elukutset õppida aga meie komitee tahab meid võõrastele inimestele põrandat küürima ja pesu pesema panna. Ning meile öeldi, kui teie hakkate kindlat elukutset õppima,

---

<sup>1</sup> Päevaleht nr.277, 11.okt. 1930



kes teid siis toidab ja teile muretseb, mis teil tarvis. Ja ütlevad, mis siis rikka vanemate lapsed peavad tegema kui teiesugused vaesed lapsed haridust saavad"<sup>1</sup>.

Lastekodude ülalpidajate arvates sobisid kasvandikud kõige lihtsamale füüsilisele tööle, selleks neid kasvatati- gi ja ainult üksikuil õnnestus elukutset õppida mõningates ettevõtetes (näit. maalriteks, peegelseppadeks, pagariteks, automehhaanikuteks jne.)<sup>2</sup>. Üksikutele lastekodu kasvandikkudele võimaldati õpinguid jätkata kodanlikus Eestis ka madalamaastmelistes kutsekoolides, näit. Tallinna Kaupmeeste Koolis, Tartu käsitöökoolis, Vahi põllutöökoolis, Riigi Tööstuskoolis jne<sup>3</sup>. Üldreeglina keskkoolides lastekodu kasvandikel õppida ei võimaldetud.

Lastekodude kasvandike arengule ei pööratud erilist tähelepanu. Kasvatajad olid tööga üle koormatud, rühmad suured, kellega ühel kasvatajal tuli tegeleda. Ametlikud aruanded märgivad, et lastekodus kasvanud laste "sõnade tagavara on väike", et neis on tugevasti arenenud karjatunne". 1928/29.a. Vaivara lastekodu aruandes väidetakse, "Paneb võõrastama kasvandikkude ebaloomuline tuimus, alaotsustus kõigi vastu"<sup>4</sup>. Kui aga analüüsida neid põhjusi, mis selle tuimuse ja "alaotsustuse" esile kutsusid, siis kätkesid need sageli laste

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 50, nim.1 s.-ü. 357, lk.136

<sup>2</sup> Sealsamas, s.-ü.357, lk.229

<sup>3</sup> Sealsamas

<sup>4</sup> Sealsamas, lk.136



kasvatusmeetodites.

Revideerimise aktides rõhutatakse "Ümberkäimine lastega on käskiv-keelav-kahtlustav. Lapsed elavad alatise hirmutamise ja mõnesuguste lubamatu tegude kahtlustamise all"<sup>1</sup>. Küll olid lastekodus ametlikult lubatud "ainult pedagoogiliselt vastuvõetavad karistused"<sup>2</sup>, ent vaadelgem, milliseid karistusi tegelikult lastekodudes rakendati. "Eeskujuks" selles osas on olnud jällegi Vaivara lastekodu. Selles lastekodus karistas lastekodu juhataja Julius Reinberg lapsi selliselt, et peksis neid käterätiga vastu pead, kasvatajad jätsid lapsi karistuseks ilma söömata ja eriliselt mõjusaks karistusvahendiks peeti pühapäeviti terveks päevaks laste voodisse jätmist<sup>3</sup>. Need karistusviisid olid aga ülimal määral "humaansed", võrreldes 1937.a. uue juhataja E.Jõesaare poolt kasutusele võetavatega. Nimelt peksis viimane lapsi vitstega, ent hiljem võttis kasutusele asutuse kingsepa poolt 4-kordsest toornahast valmistatud koerapiitsa. Kuigi ametlikult teati, et lastekodudes lapsi pekstakse, ei pööranud keegi sellele tähelepanu. Koerapiitsaga aga seni veel keegi peksnud ei olnud ja seetõttu saadetigi tolleaegse valitsuse häälekandjale "Uus Eestile" kiri, mida viimane ei avaldanud ja palus lastekaitse inspektoril küsimust uurida. Kohapeal küsimust selgitades, teatas lastekaitse inspektor, et faktid

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 50, nim.1, s.-ü.354a, lk.317

<sup>2</sup> Riigi Teataja 1928, nr.67, art.425, lk.814

<sup>3</sup> ORKA. Fond 50, nim.1, s.-ü. 354a, lk.254



vastavad tõele ja juhataja E.Jõesaar kinnitas: "tema ilma ihunuhtluseta lastekodus läbi ei saa. Varem tarvitas tema ihunuhtluse andmiseks vitsu, umbes paar kuud tagasi olevat tema võtnud aga tarvitusele selleks valmistatud mahkpiitsa, kuna sellega saab süüdlast karistada kohe koha peal, sest see karistus andvat kõige paremaid tagajärgi. Selle piitsaga on tema lapsi karistanud, lüües lastele pehmele kohale, kuid on olnud ka juhte, kus on tema ka uupilöönud, valimata kohta (sõrendus minu. H.K.)<sup>1</sup>. Juhataja õigustas end sellega, et "kehalise karistuse olemasolust lastekodus on olnud teadlikud: inspektor Sepp, haridusnõunik Viilup, koolinõunik Suur ja riigikontrolli esindaja Veldeman. Olen nende kõikide käest palunud arvamist kuulda. Keelanud pole seda keegi"<sup>2</sup>. Seega siis peksti lastekodus lapsi, n.ö. ametliku sanktsiooniga, sest lubasid seda teha, kõik kõrgemad kodanliku riigivõimu esindajad. Lapsi peksti koerapiitsaga, olgugi, et sellesama lastekodu juhataja enda sõnade järgi enamus 3-17-aastas- test lastest olid haiged lapsed, poolpimedad, üksikud viga- sed<sup>3</sup>. Et antud juhul kogu küsimust, mis siiski kodanliku valitsuse tippudeni lainetas, lahendada, saadeti sala- ja ne kiri sotsiaalministri abile, milles isegi leiti ametlik õigustatus laste koerapiitsaga peksmisele.

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 50, nim.1, s.-ü. 354a, lk.51

<sup>2</sup> Sealsamas, lk.32

<sup>3</sup> Sealsamas, lk.52



See kiri on üheks musternäidiseks selle kohta, kuidas valit-  
suse soosikul võimaldati äärmiselt inetust ja kuulmata te-  
gevusest puhtana välja rabelda ja isegi vastav seaduspara-  
grahv selleks leiti. Kirjas öeldi "Hoolekande seaduse § 41  
kuuluvad vanemate õigused § 36 alusel selle lastekodu juha-  
tajale, kus laps on ja Balti eraseaduse III köite § 206  
alusel nähtub vanemate õiguste hulka kuulub laste koduse  
karistamise õigus. Koduse karistamise all tuleb mõista ka  
ihunuhtlust. Otstarbekohasuse seisukohalt peaks juhatajal  
olema kõigi laste suhtes ka kehalise karistuse õigus. Asja  
tuleb likvideerida sel teel, et juhataja tähelepanu tuleb  
veel kord juhtida sellele, et piits kui koduse karistuse va-  
hend ei ole soovitatav..."<sup>1</sup>. Lastekodu juhataja jäi ametisse  
ja jätkas laste peksmist, olgugi, et nüüd ilma piitsata.  
Ja sama lastekodu juhataja kaebab, et tema asutuses valitse-  
vat suurte terroor väikeste üle ja halb eeskuju. Lapsed ole-  
vat nürimeelsed<sup>2</sup>. Põhjusi selliseks käitumiseks ei tule kau-  
gelt otsida.

Kodanluse variserlikku, teesklavat suhtumist lastekodu-  
de kasvandikesse näitab ilmekalt see fakt, et kaasaegne ko-  
danlik ajakirjandus kõneles erakordselt palju sellest suurest  
armastusest ja kristlikust meelsusest, milles lapsi kasvata-  
takse. Rangelt nõuti lastekodudes usukommete täitmist, pal-  
vete lugemist, kirikulaulude tundmist, lastejumalateenistus-

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 50, nim.1, s.-ü. 354a, lk.50

<sup>2</sup> Sealsamas, lk.52



test osavõttu jm. Aastal 1934, kui oli muutunud väga lähedaseks "kiriku ja riigi teineteise mõistmine", leiti, et siiski on veel vähe selles suunas tehtud ja 21. jaanuaril 1935.a. saatis haridus ja sotsiaalminister kirja kõigile riiklike, maa- ja linnaomavalitsustele ning eraorganisatsioonidele, kellel olid lastekodud, väites, et "Härra Riigivanem, pannes maksma dekreedina kirikute ja usuühingute seaduse, on annud usule väärilise tunnustuse. Ühenduses sellega tuleb ka revideerimisele võtta senine usuline külg riigi-, amavalitsuste- ja eraorganisatsioonide lastekodudes"<sup>1</sup>. Kirjast selgub, et "revideerimist" vajab eelkõige asjaolu, et lastekodudes on palju "ristimata" lapsi, kes ei kuulu ühtegi kirikusse või usuühingusse ja nõuti 1) kõikide ristimata laste ristimist 2) 1. juuliks 1935.a. pidid kõik lapsed olema vastu võetud kirikutesse või usuühingutesse või kogudustesse. 3) Lastekodudes nõuti senisest veelgi ulatuslikumat religioosset kasvatustööd "Usulisele kasvatusel lastekodudes tuleb senisest suuremat rõhku panna. Tuleb korraldada laste hommikupalveid, lastejumalateenistusest osavõtmist, leerijärgi- ja armulaua käimist". Lastekodude juhatajaid kohustati teostama lähedast kontakti kirikute, usuühingute ja koguduste vaimulikega. Et viimaseid neid ülesandeid mitte tasuta ei täitnud, nähti ette, et kõik kulud kaetakse lastekodude eelarve summadest. Hilisemad aruanded samast aastast näitavad, et kirjas esitatud nõuded täideti väga hoolikalt ja jumalasulaste kaukaissse

---

<sup>1</sup> ORKA. Fond 50, nim.1, s.-ü.354a, lk.88



veeresid lastekodude kehvadest eelarvetest nimetamisväärsed summad. Veelgi ulatuslikumalt teostati nüüdsest alates lastekodudes religioosset kasvatust, rõhutatult püüti lastes kujundada nn. "kristlikku meelt", alandlikkust, tööarmastust, kuulekust.

Kokku võttes võime öelda, et lastekodudele omistati kodanlikus Eestis äärmiselt vähe tähelepanu. Lastekodud olid tegelikult vaestemajad, laste "varjupaigad" (nagu neid alguses nimetatigi), kus kasvatati kodanluse arvamuse järgi "teisejärgulisi" lapsi. Majanduslikult lastekodud kiratsesid, mille tõttu laste varustus ja toitlustamine olid vilets. Lapsi koormati ülejõukäiva tööga, sunniti suveti teenima kulkute juures karjustena, sulastena teenijatüdrukuna. Kasvatusküsimustega tegeldi minimaalselt, kusjuures "kepidistsipliin" oli lubatud. Rõhutatult viidi lastekodudes läbi religioosset kasvatust. Kasvatajate arv oli lastekodudes väike ja nende töökoormus suur. Sellises olukorras püsisid lastekodud kuni nõukogude võimu taaskehtestamiseni. Alles nõukogude võimu ajal muudeti lastekodud tõelisteks vanemateta jäänud lastekodudeks, kus kasvatatakse igakülgsest arenenud noori, kellele on avatud kõik teed haridusele ja kõige mitmekesismatele kutsealadele. Kehtivate seaduste järgi ei väljastata ühtki kasvandikku lastekodust, ilma et ta poleks omandanud endale elukutset või siirdunud õppima mõnda erialasesse õppeasutusesse, kus lastekodude kasvandikud jätkavad õpinguid, oõles täielikul riiklikul ülalpidamisel.

On tohutu, kvalitatiivne vahe lastekodude vahel nüüd ja



kodanlikus Eestis. Kodanliku Eesti varjupaikadest on saanud täisväärtuslikud uue põlvkonna kasvatusasutused.



1939.a.

| Jrk.<br>nr. | Lasteaia nimetus ja<br>asukoht                                           | Ülalpidaja                                               | Tegevusaeg aastas.<br>Õppekeel, kui see<br>ei ole eesti | Laste<br>arv |
|-------------|--------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|--------------|
| 1           | 2                                                                        | 3                                                        | 4                                                       | 5            |
| 1.          | Tallinna Linna 1-6 lasteaed                                              | Tallinna linn                                            | Aasta läbi                                              | 840          |
| 2.          | 2 lasteaeda - päevakodu ja<br>1 lasteaed                                 | Nõmme Lastekaitse<br>Ühing                               | —"                                                      | 108          |
| 3.          | <u>Tartu linn</u>                                                        |                                                          |                                                         |              |
|             | Benita Jaanvärk'i eralasteaed                                            | Benita Jaanvärk                                          | 9 kuud                                                  |              |
|             | Aino Aret                                                                | Aino Aret                                                | —"                                                      |              |
|             | Hilde Elisto                                                             | Hilde Elisto                                             | —"                                                      |              |
|             | Renate Karma                                                             | Renate Karma                                             | —"                                                      |              |
|             | Tartu vene sõjapõgenike ja ve-<br>ne vaeste avitamise seltsi<br>lasteaed | Vene sõjapõgenike ja<br>vene vaeste avitami-<br>se selts | —"                                                      |              |
|             | KNMÜ lasteaed                                                            | Tartu KNMÜ                                               |                                                         |              |
| 4.          | <u>Narva mängumurud</u>                                                  | Narva mängumurude<br>selts                               |                                                         |              |
| 5.          | Rakvere suvelasteaed                                                     | Virumaa lastekodu<br>ühing                               |                                                         |              |
| 6.          | Haapsalu linna lasteaed                                                  | Haapsalu linn                                            |                                                         |              |
| 7.          | <u>Tartu linna suvelasteaed</u><br><u>Harjumaa</u>                       | Tõrva linn                                               |                                                         |              |
| 8.          | Kose suvelasteaed                                                        | Naiskodukaitse Ravila<br>jaoskond. K.L. Harju<br>Malev   | 2 1/2 kuud                                              |              |

- 57 -  
Lasteaiad ja (1939.a.  
laste mängumurud) (Oskari)

leht nr. 1



| 1   | 2                                        | 3                                          | 4             | 5  |
|-----|------------------------------------------|--------------------------------------------|---------------|----|
| 9.  | Kehtna riigimõisa suvelaager             | Naiskodukaitse Keht-<br>na jaoskond        | 30.V-30.IX    |    |
| 10. | Kuusiku jaoskonna lasteaed               | Naiskodukaitse Kuusi-<br>ku jaoskond       | 1.VI-1.X      |    |
| 11. | Hageri jsk. suvelasteaed                 | Naiskodukaitse Harju<br>jsk.               | 12.VI-26.VIII |    |
| 12. | Rapla aleviku        --                  | Harju-Lastek.Ühingu<br>Rapla osak.         | 12.VI-26.VIII |    |
| 13. | Viivistu suvine Laste män-<br>gumuru     | -- Viivistu ok.                            | 27.VI-12.VIII |    |
| 14. | Keila linna suvelasteaed                 | -- Keila                                   | 7.VI-7.IX     |    |
| 15. | Kehra aleviku        --                  | Kehra Perenaiste<br>Selts                  | 15.VI-1.IX    |    |
| 16. | Juuru algkooli       --                  | Juuru Maanaiste Selts                      | 26.VI-26.VIII |    |
| 17. | Järvakandi Tehaste Algk.<br>suvelasteaed | Järvakandi klaasivab-<br>riku Haridusselts | 1.VI - 1.XI   |    |
| 18. | Loksa Haridusseltsi mängu-<br>muru       | Loksa Haridusselt                          | 12.VI-12.VIII |    |
| 19. | Jägala Algkooli suvelaste-<br>aed        | Jägala Kultuurselts<br>Omakodu             | 26.VI-26.VIII |    |
|     | <u>Virumaa</u>                           |                                            |               |    |
| 20. | Muuga lasteaed                           | Virumaa Lastekaitse<br>Ühing               | 20.VI-19.VIII | 48 |
| 21. | Torma lasteaed                           | --                                         | 20.VI-19.VIII | 26 |
| 22. | Jõhvi lasteaed                           | --                                         | 20.VI-19.VIII | 62 |
| 23. | Toila lasteaed                           | --                                         | 20.VI-19.VIII | 29 |



| 1   | 2                                                 | 3                                       | 4             | 5     |
|-----|---------------------------------------------------|-----------------------------------------|---------------|-------|
| 24. | Väike-Maarja lasteaed                             | Virumaa Lastekaitse Ühing               | 20.VI-19.VIII | 25    |
| 25. | Kadrina                                           | ---                                     | 20.VI-19.VIII | 57    |
| 26. | Laekvere                                          | ---                                     |               | 34    |
| 27. | Kadila                                            | ---                                     |               | 33    |
| 28. | Simuna Naisseltsi suve-<br>lasteaed               | Simuna Naisselts                        | 27.VI-5.VIII  | 30    |
|     | <u>Pärnumaa</u>                                   |                                         |               |       |
| 29. | Abja-Paluoja Haridusseltsi<br>"Idée" suvelasteaed | Abja-Paluoja Haridusselts<br>"Idée"     | 10.VI-10.IX   | 45    |
| 30. | Häädemeeste suvelasteaed                          | Häädemeeste 6 kl. algkooli<br>hoolekogu | 12.VI-12.VIII | 25    |
| 31. | Jaagupi suvelasteaed                              | Jaagupi Haridusseltsi<br>"Naisosakond"  | 19.VI-12.VIII | 25    |
| 32. | Kergu ---                                         | Kergu Hariduse Selts                    | 15.VI-15.VIII | 26    |
| 33. | Lelle-Eidapere suvelaste-<br>aed                  | Naiskodukaitse Lelle jsk.               | 12.VI-12.VIII | 25    |
| 34. | Tohela                                            | --- Tohela jsk.                         | 1.VI-1.VIII   | 20    |
| 35. | Tõstamaa                                          | Tõstamaa Rahvahariduse<br>Selts         | 3.VII-3.IX    | 24    |
| 36. | Lepaspea-Laagtse                                  | Lepaspea-Laagtse Maanais-<br>te Selts   | 12.VI-12.VIII | 20    |
| 37. | Vändra                                            | Vändra Naisselts                        | 12.VI-25.VIII | 40    |
| 38. | Võlla                                             | Võlla Perenaiste Selts                  | 15.VI-15.VIII | 20    |
| 39. | Klingi-Nõmme                                      | Kilingi-Nõmme linn                      | 15.VI-15.VIII | 55-65 |
| 40. | Mõisaküla                                         | Mõisaküla linnavalitsus                 | 5.VI-26.VIII  | 75    |



| 1   | 2                                                                                                           | 3                                                                 | 4             | 5  |
|-----|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|---------------|----|
| 41. | Lääne-Risti suvelasteaed                                                                                    | Lääne-Risti Haridusselts                                          | 15.VI-        | 30 |
| 42. | Karksi-Nuia lasteaed                                                                                        | Karksi-Nuia Lasteaia ühing                                        | 15.VI         | 30 |
| 43. | Põlva lasteaed                                                                                              | Põlva Maanaiste Selts                                             | 26.VI-26.VIII | 35 |
| 44. | Räpina suvelasteaed                                                                                         | Räpina Naisselts                                                  | 15.VI-15.IX   | 50 |
| 45. | Puka suvelasteaed                                                                                           | Kuigatsi Vabatahtlike<br>Tuletõrje Ühingu Puka kogu<br>Naisring   |               | 50 |
| 46. | Petseri Vene, Hariduse<br>Seltsi lasteaed                                                                   | Petseri Vene Hariduse Selts                                       |               | 70 |
| 47. | Laura Eesti Haridusseltsi<br>suvelasteaed                                                                   | Laura Eesti Haridusselts                                          |               | 40 |
| 48. | Petseri Eesti Haridusseltsi<br>lasteaed                                                                     | Petseri Eesti Haridusselts                                        |               | 56 |
| 49. | Vene Haridus- ja Heategeva-<br>te Seltside Liidu Naisosa-<br>konna mängumurud vene küla-<br>des 25-30 kohas | Vene Haridus- ja Heategeva-<br>te Seltside Liidu Naisosa-<br>kond |               |    |
| 50. | Võru Lastekaitse Ühingu las-<br>teaed                                                                       | Võru Lastekaitse Ühing                                            |               |    |
| 51. | Pärnu Lastesõprade Ühingu<br>lasteaed                                                                       | Pärnu Lastesõprade Ühing                                          | läbi aasta    | 40 |
| 52. | Valga Naisseltsi Eralaste-<br>aed                                                                           | Valga Naisselts                                                   |               |    |
| 53. | Koigi lasteaed                                                                                              | Naiskodukaitse Koigi jaos-<br>kond                                |               |    |



| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
|---|---|---|---|---|
|---|---|---|---|---|

Lisaks.

|     |                                                       |                              |                     |    |
|-----|-------------------------------------------------------|------------------------------|---------------------|----|
| 54. | Seewaldi haigemaja ametnikkude kultuuriringi lasteaed |                              |                     | 20 |
| 55. | Mustvee lasteaed                                      | Mustvee Eesti Haridusselts   | 15.VI-1.IX 39       |    |
| 56. | Elva lasteaed                                         | Elva Haridusselts            | 1.VI-15.VIII        |    |
| 57. | Udriku suvelasteaed                                   | Virumaa Lastekaitse Uhing    |                     | 27 |
| 58. | Koeru suvelasteaed                                    | Naiskodukaitse Koeru jsk.    | 3.VII-12.VIII 39 23 |    |
| 59. | Jõgeva suvelasteaed                                   | Jõgeva Hariduse Selts        |                     |    |
| 60. | Ahja suvelasteaed                                     | Ahja Maanaiste Selts         |                     |    |
| 61. | Esna suvelasteaed                                     | Naiskodukaitse Esna jaoskond |                     |    |
| 62. | Vodja suvelasteaed                                    | Vodja Parenaiste Selts       |                     |    |

<sup>1</sup> ORKA. Fond 1108, num. 3, s. - u. 896, lk 1-5.



#### KASUTATUD KIRJANDUS

1. Anso, Hendrik. Koolieelne vaba haridustöö. Eesti.Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu, 1926
2. Järvekülg, Elli. Lasteaiad ja -päevakodud Eestis. Eesti Kool 1940, nr. 4
3. Haas, Marta. Tänapäeva lasteaed kasvatustegurina. Eesti Kool 1940, nr. 4
4. Irmok, P. Meie lasteaedadest ja nende ülesannetest. Päevaleht nr. 34, 1924
5. Eesti. Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu, 1926
6. Eesti arvudes 1920 - 1935. Tallinn, 1937
7. Eesti Statistikal 1920 - 1940
8. Riigi Teataja 1919 - 1940
9. Tallinna Linna Statistiline Aastaraamat. Tallinn, 1940
10. Tartu Õpetajate Seminar 1828-1928, Tartu, 1929
11. Päevaleht 1924 - 1937
12. Rahva Sõna 1929

#### ARHIIVID

Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riikliku Keskarhiivi fondid.

1. Kirjavahetus Eesti Punase Risti Narva Komiteega Vaivara Lastekodu jt. sõdurite lastele varjupaiga asutamisest Vaivaras, kodukorrast, personali koosseisust, põllumajanduse korraldamisest, lastekodus esinevatest väärnähtustest, majanduslikest ning rahalistest küsimustest.

Fond 50, nim. 1, s.-ü. 354a



2. Kirjavahetus Eesti Punase Risti Narva Komiteega Narva lastekodu asjus koos lastekodu aruannetega 1920-1940  
Fond 50, nim. 1. s.-ü. 357
3. Kirjavahetus maa- ja linnakoolivalitsustega seltside, ühingute ja teiste asutuste ning isikutega ja lasteaedade, mängumurude ja kasvatusmajade asutamise ning neile toetuse määramise asjus.  
Fond 1108, nim. 3, s.ü. 889
4. Kirjavahetus Pärnu Lasteaednike Ühingu, haridusseltside, koolivalitsuste ja isikutega lasteaedade arvamise ja neile toetuse määramise asjus, lasteaedade aruanded ja revideerimise aktid.  
Fond 1108, nim. 3, s.-ü. 890
5. Kirjavahetus seltside ja koolivalitsustega lasteaedade ja lastekodude toetuste määramise asjus, lasteaedade ja lastekodude eelaeved, tegevusaruanded, teated, ka hoonete seisukorrast ja lastearvust ning revideerimise aktid.  
Fond 1108, nim. 3, s.-ü. 891
6. Lasteaiaid ja kasvatusmajad.  
Fond 1108, nim. 3, s.-ü. 892
7. Kirjavahetus koolivalitsustega ja Lastekaitse Ühingutega lastekodude ja kasvatusmajade korraldamise, nendele toetuse andmise ja juhatajate määramise asjus. Lasteaedade ja Lastekaitse Ühingute eelarved ja tegevusaruanded (1936 - 1937)  
Fond 1108, nim. 3, s.-ü. 893
8. Kirjavahetus linna- ja maakoolivalitsustega lasteaedade korraldamise ja nende juhatajate ning toetuste määramise asjus, teated lasteaedade tegevusest, rahalisi aruandeid



ja ühingute põhikirju.

Fond 1108, nim. 3, s.-ü. 895

9. Kirjavahetus linna- ja maavalitsustega lasteaedade korraldamise ja nendele juhatajate ning toetuste määramise asjus, teated lasteaedade tegevusest, rahalisi aruandeid ja ühingute põhikirju (1939 - 1940)

Fond 1108, nim. 3, s.-ü. 896

10. Hoolekande alal töötavate asutuste esindajate koosolekute protokollid ühes vastava kirjavahetusega. Laste varjupaikade põhikirjad.

Fond 2000, nim. 1. s.ü. 472

11. Eesti Punase Risti poolt ülalpeetavate lastekodude põhikiri ning kirjavahetus põhikirja ja hoolealuste ülalpidamise kohta.

Fond 2000, nim. 1. s.-ü. 475

12. Kirjavahetus Eesti Punase Risti Peavalitusega j.t. asutustega Muraste lastekodu asutamisest, kasvandike vastuvõtmisest ning majanduslikest küsimustest.

Fond 2000, nim. 1. s.ü. 478